

זוהר ארץ ישראל

על פי א - ב

אות א'

- א** אמר הקדוש ברוך הוא: חביבה עלי ארץ ישראל יותר מן הכל, למה? שאני הוא שהתרתני אותה.
- ב** אמר הקדוש ברוך הוא למשה: הארץ חביבה עלי, וישראל חביבים עלי, אכניס את ישראל שהם חביבים עלי, לארץ שחביבה עלי. (במדבר רבה כג)
- ג** אמר הקדוש ברוך הוא: חביבה עלי כת קטנה בארץ ישראל, מסנהדרין גדולה שבחוצה לארץ. (ירושלמי נדרים פ' ו)
- ד** אמר הקדוש ברוך הוא: לא נתתי לאלו את ארץ ישראל, אלא כדי שיקראו וישנו ויעסקו בתורה כל ענין בזמנו, וילמדו דרך ארץ. (תנא דבי אליהו רבה פרק יא)
- ה** אגרת. והשבתי חיה רעה מן הארץ, דא חיה דזיני בישא לתתא ומאי איהי אגרת בת מחלת היא וכל סייעתא דילה כו' דלא תשלוט בארעא ואפילו בהעברה בעלמא. [תרגום הזוהר: אגרת בת מחלת וכל סייעתא אינה שולטת בארץ ואפילו בהעברה לבד].
- (זוהר חלק ג' דף ק"ג עמוד ב', דף קי"ד עמוד ב')
- ו** אדמת עפר כו', אדמת דאיהו מעפר, ודא היא ארעא דישראל כו'. [תרגום הזוהר: ארץ ישראל קרויה אדמת עפר].
- (תיקוני זוהר מוזהר חדש דף קס"ג עמוד א')
- ז** אדם הראשון, גופו מבבל וראשו מארץ ישראל.
- (סנהדרין לח, ב)
- ח** אומות. כל אינון נשמתין דשאר עמין דדיירין בארעא, כד נפקין מהאי עלמא לא מקבלא לון ודחי לון לבר כו'. [תרגום הזוהר: הגוים הדרים בארץ, כשמתים דוחים נשמתם לחוץ].
- (זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')
- ט** איזו היא הארץ ואיזו היא חוץ לארץ? כל ששופע מטורי אמנה ולפנים ארץ ישראל, מטורי אמנה ולחוץ חוץ לארץ. ר' יהודה אומר: כל שהוא

כנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל. אמר ר' יוסטא בר שונם: לכשיגיעו הגליות לטורי אמנה, הן עתידות לומר שירה, מה טעם? תשורי מראש אמנה (שיר).

י אין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ. (ערכין י, ב)

יא אין דור שאין בו לצנים כדורו של דוד. מה היו פריצי הדור עושיין? היו הולכין אצל חלונותיו של דוד אומרין לו: דוד דוד! אימתי יבנה בית המקדש? אימתי בית ה' נלך? והי' דוד אומר: אף על פי שמתכוונין להכעיסני, יבא עלי אם לא הייתי שמח בדבריהם, דכתיב "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך". (שקלים פרק שני, מדרש תהלים קכב)

יב אין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל. (ספרי עקב)

יג אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו, ושאלו לרופאים ואמרו: אין לו תקנה עד שינק חלב רותח משחרית לשחרית, והביאו לו עז, וקשרו לו בכרעי המטה, והיה יונק ממנה משחרית לשחרית. נכנסו חבריו לבקרו, כיון שראו אותה העז קשורה בכרעי המטה, חזרו לאחוריהם ואמרו: לסטים מזויין בביתו של זה ואנו נכנסין אצלו? ישבו ובדקו, ולא מצאו בו אלא אותו עון של אותה העז, ואף הוא בשעת מיתתו אמר: יודע אני שאין בי עון אלא עון אותה העז שעברתי על דברי חכמים (שאמרו אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל).

(בבא קמא פ, א)

יד אין מוציאין פירות מארץ ישראל, דברים שיש בהם חיי נפש. רבי יהודה בן בתירא מתיר ביין מפני שממעט את התיפלה. תנו רבנן: אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש, כגון יינות ושמנים וסלתות.

(בבא בתרא צא, ב)

טו אין יוצאין מארץ לחוצה לארץ, אלא אם כן עמדו סאתים בסלע. אמר ר' שמעון: אימתי? בזמן שאינו מוצא ליקת, אבל בזמן שמוצא ליקת, אפילו עמדה סאה בסלע, לא יצא. וכן היה רבי שמעון בר יוחאי אומר: אלימלך וכליון גדולי הדור היו, ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו? מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ.

(בבא בתרא צא, א)

טז אלקיך. משה קאמר אלקיך (ולא אלקינו), לאינון דהוו זמינין למיעאל לארעא קדישא ולקבלא אפי שכינתא כו'. (זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')

יז אמצע. מההיא נקודא אמצעיתא דישובא (דארץ ישראל) מניה אשתיל כל עלמא לכל סטרוי. [תרגום הזוהר: מאותה נקודה אמצעית שבארץ ישראל נשתל כל העולם]. (זוהר חלק א' דף ע"ח עמוד א')

יח אמצע העולם. קודשא בריך הוא אסחר עלמא סחרניה דנקודה חדא, ומאן איהו דא ארעא קדישא, ארעא קדישא אמצעיתא דעלמא (תרגום הזוהר: **ארץ ישראל היא באמצע העולם**).
(זוהר חלק ב' דף קנ"ז עמוד א')

יט אמר רבי יוסי בן חלפתא לרבי ישמעאל בנו: אתה מבקש לראות את השכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל.
(מדרש שוחר טוב)

כ אמר רבי אושעיא: מהו דכתוב (זכריה יא, ז): "ואקח לי שתי מקלות, לאחד קראתי נעם ולאחד קראתי חובלים", "נעם" אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימים זה לזה בהלכה, "חובלים" אלו תלמידי חכמים שבכבל שמחבלים זה את זה בהלכה.
(סנהדרין כה, א)

כא אמר ר' שמואל בר נחמני: הלוקח עיר בארץ ישראל, כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחות, משום ישוב ארץ ישראל.
(בבא קמא פ, ב)

כב אמר הלה זית אני נוטל, אין שומעין לו. מאי טעמא? אמר רבי יוחנן משום ישוב ארץ ישראל.
(בבא מציעא קא, א)

כג אמר ר' נחמיה: ארץ ישראל מכפרת על עונות מיתה. אמר רב זכדא: וכל צדיקים שמתו בחוצה לארץ מה אתה עושה להן? אלא הוי אומר: ארץ ישראל מכפרת על המיתה, אבל הצדיקים שבחוצה לארץ, עתיד הקדוש ברוך הוא לצוות למלאכי השרת, והם מביאין אותן במחילות לארץ ישראל, שם שתכפר להם, שנאמר: "ונטהרתם על אדמתכם".
(מדרש משלי)

כד אמר ר' לוי: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רכונו של עולם, עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ, ואני איני נכנס לארץ? אמר לו הקדוש ברוך הוא: מי שהודה בארצו נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו.
(דברים רבה פרק ב')

כה אמר ר' יוסי: מעשה בשיחין, באחד שהניח לו אביו שלשה בדי חרדל, ונפשח אחד מהן, ונמצאו בו תשעה קבין חרדל, ועציו סיככו בו סוכת יוצרין.
(כתובות קיא, ב)

כו אמר ר' ינאי הכהן ס"ב מלכים היו ל"א ביריחו ול"א בימי סיסרא, כשהלך להלחם בישראל נהרגו אף הם עמו, למה? שהם מתאווים לשתות מים מארץ ישראל ובקשו מסיסרא ואמרו בבקשה ממך נבוא עמך במלחמה, וכל מלך שהיה מבקש לילך למלחמה היה משלח ושוכר מלכים אחרים בכסף שיעזרו אותו, אמרו לסיסרא אין אנו מבקשים ממך כלום אלא נבוא עמך בחנם שאנו מתאווים למלאות כריסנו מן מים של אותה הארץ.
(מדרש תנחומא מסעי)

כז אמר ר' חסדא מאי דכתיב (ירמיה ג, יט) "ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי" למה ארץ ישראל נמשלה לצבי? לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו, אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה. דבר אחר: מה צבי זה קל מכל החיות, אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל פירותיה.

(כתובות קיב, א; שמות רבה פרשה לב)

כח אמר ר' חייא בר יוסף: עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת.

(כתובות קיא, ב)

כט אמר ר' חייא בר אשי: עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות.

(שם קיב, א)

ל ארבע מקומות הן המגונים שבארץ ישראל, ואלו הן: "דנה" ו"קרית סנה" ו"תמנת סרח" ו"חברון".

(מדרש שכל טוב חיי שרה)

לא אמר ר"י בר סימון: מעולם לא היה לן אדם שבירושלים וכידו עון, כיצד? תמיד של שחר מכפר על עבירות שבלילה, ושל בין הערבים מכפר על עבירות שנעשו ביום, מכל מקום לא לן אדם בירושלים וכידו עון, שנאמר (ישעיה א) צדק ילין בה.

(במדבר רבה פ' כא)

לב אמת אמאי סליק מכאן (במדת הרחמים הכתובים בפרשת שלח) כו', אינון (המרגלים) גרמו ליה דאסתליק מכאן, דהא בשקר דברו גרמייהו. [תרגום הזוהר: במדות הרחמים הכתוב אצל המרגלים בפרשת שלח, לא נזכר מדת אמת, בשביל המרגלים שהנהיגו עצמם בשקר].

(זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד ב')

לג אפילו שיחת חולין של בני ארץ ישראל צריכה תלמוד.

(ויקרא רבה פרק לד)

לד אפילו צדיקים וחכמים בחוץ לארץ, ורועי צאן ובקר בארץ ישראל, אין מעברין את השנה אלא על ידי רועי צאן ובקר בארץ ישראל. אפילו נביאים בחוץ לארץ, והדיוטים בארץ ישראל, אין מעברין את השנה אלא על ידי הדיוטים שבארץ ישראל.

(פרקי דרבי אלעזר הג' פרק שמיני)

לה אפילו מי שיש לו זכות אבות, אינה עומדת לו בשעה שיצא מארץ ישראל לחוצה לארץ.

(בבא בתרא צא, א)

לו אנוכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה (בראשית פרק מ"ו פסוק ד'), טעם אעלך גם עלה, שיקבר בארץ ישראל.

(אבן עזרא)

לז אפס כי לא יהיה בך אביון, כי ברך יברכך ה' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה (דברים פרק ט"ו פסוק ד'), ולמטה נאמר כי לא יחזל אביון

מקרב הארץ, ואמרו רז"ל: הא בזמן שעושין רצונו של מקום, הא בזמן שאין עושין רצונו של מקום, והעד על זה מה שנאמר: אפס כי לא יהי' בך אביון וגומר "רק אם שמוע תשמע בקול ה'", אך ורק בתנאי זה. (כלי יקר)

לח ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה (דברים פרק י"א פסוק י"ב), רבי אומר: וכי אותה בלבד הוא דורש, והלא כל הארצות הוא דורש? כביכול אין דורש אלא אותה, וכשביל דרישה שהוא דורשה, דורש כל הארצות עמה.

לט אפילו בני מזרח, אפילו הנדויים באיי הים, צריכין לגשמים בתקופת תמוז, אינן שואלין את הגשמים אלא בעת שארץ ישראל צריכה להן. שאם תאמר ישאלו בעת שהן צריכין להן, אפילו בימות החמה, נמצאו רואין את עצמן כאילו הן בארץ שלהן, אלא יהו רואין את עצמן כאלו הן באכסניא ולבם מכוון לארץ ישראל ושאלתו בעונתו. (משנה ר' אליעזר פרשה שלישית)

מ אפס כי עז העם, אורחיה דעלמא דאינון גבריין מגיחי קרבא יתבין לבר לאסתמרא ארחין, והכא אפילו אינון בני מתא תקיפין גבורין. [תרגום הזוהר: דרך העולם הוא שהגבורים יושבים מבחוץ, וכאן אפילו יושבי העיר גבורים הם].

מא ארץ החיים. ארעא קדישא אקרי ארץ החיים [זו הארץ נקראת ארץ החיים]. (זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

מב ארץ הצבי הוה אתמשך לכל סטריין ולא אתידע כו'. [תרגום הזוהר: ארץ ישראל היתה מתפשטת לכל הצדדים כעור הצבי ולא נודע איך]. (זוהר חלק ב' דף קל"ו עמוד א')

מג ארצות. תחומא דכל עמא ועמא סחרא לארעא קדישא דישאל כו'. [תרגום הזוהר: כל הארצות סובבים את ארץ ישראל]. (זוהר חלק ב' דף ל' עמוד ב')

מד "ארץ צבי". מה צבי אין זה עורו מחזיק את בשרו, כך ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה, רווחא, ובזמן שאין יושבין עליה, גמדה. (גיטין נו, א)

מה ארעא קדישא אמצעיתא דעלמא, ובאמצעיתא דארעא קדישא איהו ירושלים, ובאמצעיתא דירושלים איהו בית קדשי הקדשים [תרגום הזוהר: ארץ הקודש אמצע העולם ובאמצע ארץ הקודש היא ירושלים. אמצע ירושלים הוא בית קודש הקדשים]. (זהר תרומה קנז)

מו ארץ ישראל היא טבורו של עולם שיושבת באמצעיתו, וירושלים באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל. (תנחומא ה"ק)

מז ארץ ישראל היא חלקו יתברך, ולכן כל תפלה, ותלמוד תורה, ומצות, עולים דרך ישראל הקדש בלי שום תערוכות, וזהו קדושת ארץ ישראל, ואף בחורבנה שקולה ישיבת ארץ ישראל ככל המצות. ועל ידי שבני הגולה הם סיבה שיהיה ישוב, ויוכל להתקיים בארץ ישראל, יש להם גם כן חלק בתורה ותפלות של ארץ ישראל.

(ספר דבש לפי להרב חיד"א ז"ל מ"א אות ח"ה)

מח ארץ ישראל נבראת תחלה, וכל העולם כולו נברא לבסוף. ארץ ישראל משקה אותה הקדוש ברוך הוא בעצמו, וכל העולם כולו על ידי שלית. ארץ ישראל שותה מי גשמים, וכל העולם כולו מתצמית. ארץ ישראל שותה תחלה, וכל העולם כולו לבסוף.

(תענית י, א)

רוצים להרוג את יהושע וכלב – למה?

מט אשכול. אתכלא חד מאינון זעירין קטפו, אמרו אי לדא אחסין קודשא בריך הוא לישראל וסבלו כל אינון עקתיין וליאותין, הא בארעא דמצרים אית אתכלין ואיבין דארעא יתיר על חד תרין. [תרגום הזוהר: קטפו אשכול אחד מאותם הקטנים, ואמרו, אם את זה מנחיל הקדוש ברוך הוא לישראל אחרי שסבלו כל כך צרות ותלאות, הרי במצרים יש פירות גדולים כפלים].

(זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

נ אשכול. כרתו (המרגלים) ההוא אשכול, אתו לסלקא ליה לא יכילו, אתו לבטלא ליה לא יכילו, אתו כלב ויהושע נטלו ליה וסליקו ליה ואזדקף על ידיהו, ההא דכתיב וישאוהו במוט בשנים, בשנים באינון שנים יחידן כו', מכאן ידעו יהושע וכלב דאינון אתחזיין למיעל לארעא ולמהוי לון בה חלק ואחסנא, עד דהוו אתיין אמלכו עלייהו כלהו (להורגם) קאים כלב באיבא, אמר איבא איבא, אי בגינך אנן מתקטלין מה אנן בחולקך, מיד קליל גרמיה ויהבו לון. [תרגום הזוהר: כרתו המרגלים את האשכול באו להגביהו לא יכלו, באו לקחתו לא יכלו, באו כלב ויהושע והגביהו אותו ועמד על ידיהם, מכאן ידעו יהושע וכלב שעתידים הם ליכנס בארץ ולנחול בה חלק ונחלה, נמלכו כולם עליהם להרגם, עמד כלב לפני הפרי, ואמר פרי פרי אם בשבילך אנו נהרגים מה יש לנו בחלק שיש לנו בך, מיד נעשה קל ונתנוהו להם].

(זוהר חלק ג' דף ק"ס עמוד ב')

נא אשריהם יושבי ארץ ישראל, שאין להם לא חטא ולא עון, לא בחייהם ולא במותן.

(מדרש שוחר טוב פרק ה)

אות ב'

גב באי הארץ כו' אינון תקונא דסיהרא (מלכות) כו', ולא הוו בסליקו עלאה כוותייהו (כדור המדבר) [תרגום הזוהר: באי הארץ לא היו במדרגת דור המדבר].
(זוהר חלק ב' דף כ"ב עמוד א')

גג "באר מים חיים" זו תורה של ארץ ישראל. (ילקוט שמעוני שיר השירים)

גד "בהראותו את עושר כבוד מלכותו" (אסתר). ר' יהודה בר בי סימון אומר סעודת ארץ ישראל הראה להן.
(מדרש מגילת אסתר)

גה בזמן שאדם בארץ ישראל, מלאכים משמרין אותו, וממי אתה למד? מיעקב.
(תנחומא וישלח אות ג)

גו "בחרתי הסתופף בבית אלהי" (תהלים פד). אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: אפילו יש לי פרקלטין וטרקלין בחוצה לארץ, ואין לי אלא הסף אחד בארץ ישראל, בחרתי הסתופף.
(תנחומא ראה ח)

גז ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת (בראשית פרק ט"ז פסוק י"ח), בית הבחירה ה' בנוי בחלקו של בנימין, וכראש תור יוצא מחלקו של בנימין לחלקו של יהודה, שנאמר: "ובין כתפיו שכן". ומפני מה זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו? משל למלך שבא אצל בניו לפרקים, כל אחד ואחד אומר: אצלי הוא שורה, קטן שבכולם אמר: אפשר שמניח אבא אחי הגדולים ושורה אצלי? עמד והלך ופניו כבושות ונפשו עגומה, אמר המלך: ראיתם בני הקטן שעמד ופניו כבושות ונפשו עגומה עליו? עכשיו מאכל ומשתה יהא משלכם, ולינתי אצלו. כך אמר הקדוש ברוך הוא: בית הבחירה יהי בחלקו של בנימין וקרבות מכל השבטים. (ילקוטי שמעוני)

גח בנעילה של יום הכפורים מאי אמרי? "הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', יברכך ה' מציון, וראה בטוב ירושלים כל ימי חיך, וראה בנים לבניך שלום על ישראל".
(במדבר רבה פ' יא)

גט בקש הקדוש ברוך הוא לתת ירושלים במדה, שנאמר (זכריה ב, ה): "ואמר אנה אתה הולך ויאמר לי למוד את ירושלים". אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, הרבה כרכים בראת בעולמך של אומות העולם, ולא נתת מדת ארכן ומדת רחבן, ירושלים ששמך בתוכה, ומקדשך

בתוכה, וצדיקים בתוכה, אתה נותן בה מדה? מיד "ויאמר אליו רויך דבר אל הנער הלז לאמר פרוזות תשב ירושלים מרוב אדם ובהמה בתוכה".

(בבא בתרא עה, ב)

ט "ברוך אתה בעיר", זו ירושלים שנקראת עיר. "ברוך אתה בשדה" זו ציון שנאמר ציון שדה תחרש. אימתי מראה הקדוש ברוך הוא לישראל הברכה הזאת? כשיבנה ירושלים ויחזיר הגליות לתוכה.

(מדרש תנחומא כי תבא)

סא ברח מארץ ישראל לחוצה לארץ אין סותרין את דינו, מחוצה לארץ לארץ ישראל סותרין את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל.

(מכות ז, א)

סב ברכה. בזמנא דהווי ישראל בארעא קדישא, אינון הוו משכי ברכאן מלעילא לתתא, וכד נפקו ישראל מארעא קדישא, אעלו תחות רשו אחרא, וברכאן אתמנעו מעלמא. [תרגום הזוהר: מלמעלה למטה, וכשגלו נמנע ברכה מן העולם].

(זוהר חלק ב' דף קנ"ג עמוד א')

סג בשלשה דברים נתחלקה הארץ, בגורלות, באורים ותומים, ובכספים. הדא הוא דכתיב: "וישלך להם יהושע גורל לפני ה' במצפה". גורל, אילו לגורלות. "לפני ה'" אילו אורים ותומים. "בין רב למעט" אילו הכספים. אמר ר' אבין: אילמלא נתן הקדוש ברוך הוא חן כל מקום בעיני יושביו, לא היתה ארץ ישראל מתחלקת לעולם.

(ירושלמי יומא פרק ד' הלכה א')

אות ג'

סד ג' דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, בית המקדש ומלכות בית דוד.
(מכילתא יתרו)

סה ג' דברים אמר רבי יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים: אל תרבה בגנות משום מעשה שהיה, בתך בגרה, שחרר עבדך ותן לה, והוי זהיר באשתך מחתנך הראשון.
(פסחים קיג, א)

עולם הבא

סו ג' מנוחלי העולם הבא, אלו הן: הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והמבדיל על היין במוצאי שבת.
(פסחים קיג, א)

סז ג' מקומות אין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הם בידכם, ואלו הם: מערת המכפלה, קבורתו של יוסף ובית המקדש.
(בראשית רבה פרק עט)

סח ג' מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנו אלא על ידי יסורין ואלו הן: תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא.
(ברכות ה, א)

סט גבוה. ארץ ישראל עלאה מכלא [גבוה מכל שבע הארצות].
(זוהר חלק ג' דף ו' עמוד א')

ע גברת. ארץ ישראל גברתה אקרי כו'.
(זוהר חלק ג' דף רס"ה עמוד א')

עא גוי אחד בארץ, בארץ הם גוי אחד כו'.
(זוהר חלק ג' דף צ"ג עמוד ב')

עב גורל כו' הוה אמר דא ליהודה ודא לבנימין [תרגום הזוהר: הארץ כשנתחלקה בגורל, היה הגורל אומר זה ליהודה זה לבנימין].
(זוהר חלק ג' דף רפ"ד עמוד ב')

עג גילוי השכינה על הארץ כו' (בארץ ישראל). (זוהר חדש פרשת ויצא דף ל"ו עמוד א')

עד גלות. אלמלא דאמשיכן ישראל בעובדין בישין לסטרא אחרא בארעא קדישא, לא שלטו שאר עמין בארעא קדישא ולא אתגלו מעל ארעא. [תרגום הזוהר: אלמלא שהמשיכו ישראל על ידי מעשים רעים את הסטרא אחרא לארץ, לא היו הגוים שולטים בארץ, ולא היו גולים].
(זוהר חלק א' דף רכ"ט עמוד ב')

עז גליל. ארעא דגליל כו' תמן זמין מלכא משיחא לאתגלאה, בגין דאיהו חולקיה דיוסף. [תרגום הזוהר: בגליל עתיד מלך המשיח להתגלות].

(זוהר חלק ב' דף ר"כ עמוד א'. דף ט' עמוד א'. חלק א' דף קי"ט עמוד א')

ער גליל. יתער (מלכא משיחא) בארעא דגליל בגין דאיהו אתר קדמאה דאתחרכא בארעא קדישא, ובגין כך יתגלי תמן קדמאה לכל אתר. [תרגום הזוהר: בשביל שהגליל נחרב לראשונה בארץ, לכך עתיד מלך המשיח להתגלות שם בראשונה].

(זוהר חלק ב' דף ז' עמוד ב'. דף ט' עמוד א'. דף ר"כ עמוד א')

עז גליל. קודשא בריך הוא יתער מתייא דארעא קדישא ויקומון חיילין חיילין בארעא דגליל. [תרגום הזוהר: כשהקדוש ברוך הוא יחיה מתי ארץ ישראל, יקומו מחנות מחנות בארץ הגליל].

(זוהר חלק ב' דף ז' עמוד א'. דף ר"כ עמוד א')

מלכא משיחא

עח דוד המלך. כל יומא דדוד מלכא אתקיימא ארעא בגיניה, לבתר דמית אתקיימו בזכותיה. [תרגום הזוהר: כל ימי דוד נתקיימה הארץ בשבילו, וכשמת נתקיימה בזכותו].

(זוהר חלק א' דף קצ"ג עמוד ב')

עט דינים. כיון דעאלו ישראל לארעא, לא אשתכחת בה דינין תתאין וכנסת ישראל הות בה בנייחא על כנפי דכרובים. [תרגום הזוהר: כשנכנסו ישראל לארץ לא היה שכיח בה דינים].

(זוהר חלק ג' דף ק"ח עמוד א')

פ דירה. כל הדר בארץ ישראל, דומה כמי שיש לו אלוה כו'.

(זוהר חלק ב' דף ע"ט עמוד ב')

פא דרש ר' שמלאי: מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל, ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי.

(סוטה יד, א)

אות ה'

פב הקדוש ברוך הוא הפריש את ארץ ישראל תרומה מכל הארצות.
(תנא דבי אליהו זוטא פרק ב')

הקדוש ברוך הוא לבר שולט על ארץ ישראל

פג הקדוש ברוך הוא. הן לטב והן לביש קודשא בריך הוא שליט עלה (על ארץ ישראל), לטב בגין דלא אתמסרא תחות שאר ממנן כו', לביש בגין דלא יחדון אינון לשלטאה עלה. [תרגום הזוהר: הקדוש ברוך הוא שולט על הארץ הן לטוב והן לרע. לטוב, כי לא נתמסרה הארץ תחת ממונה אחר. ולרע, שלא ישמחו הסטרא אחרא לשלוט עליה].

(זוהר חלק א' דף ס"א עמוד א')

פד הדר בארץ ישראל ומת בערב שבת ונקבר קודם שתחשך השמש בשעת תקיעת שופר, אינו רואה חיבוט הקבר.
(ספר חיבוט הקבר)

פה הדר בפונדקי בארץ ישראל, והשוכר בית בחוץ לארץ, כל ל' יום פטור מן המזוזה, מיכן ואילך חייב, אבל השוכר בית בארץ ישראל, יעשה מזוזה לאלתר, משום ישוב ארץ ישראל.
(מנחות מד, א)

פו הוא הרביעי שבנהרות וקראו הכתוב "גדול" משום שבה ארץ ישראל, ולכך הוא חסר ו' שאינו גדול ממש משאר חביריו.
(מדרש שכל טוב)

פז הוא רוצה לעלות לארץ ישראל, והיא אינה רוצה, כופין אותה לעלות. היא רוצה והוא אינו רוצה, אין כופין אותו לעלות. הוא רוצה לעלות לירושלים והיא אינה רוצה, כופין אותה לעלות. היא רוצה לצאת לחוצה לארץ והיא אינה רוצה, אין כופין אותה לצאת. היא רוצה לצאת והוא אינו רוצה, כופין אותה שלא לצאת. נתן לה ממעות ארץ ישראל. הדא אמרה: שמטבע ארץ ישראל יפה מכל הארצות.
(ירושלמי כתובות פרק יג, הלכה יא)

פח "הושענא דביר המוצנע": זה בית המקדש על שם "והצנע לכת עם אלקיך" (מיכה פרק ו' פסוק ט'): כדאמר (בפסיקתא דר' כהנא): משל למלך שהיתה לו בת קטנה, עד שלא הגדילה ובאה לידי סמנים ה"י המלך מדבר עמה בגלוי, משהגדילה אמר המלך: אין כבודו לדבר עמה בגלוי, אעשה לה "פיליון" (אהל). כך ישראל, כתיב (יהושע יא, א) "כי נער ישראל"... וכן בסיני פנים בפנים דבר, וכיון שבאו וקבלו את התורה בכבוד וגדולה אמר הקדוש

ברוך הוא: אין כבודן של ישראל לדבר עמהם בפרהסיא, אלא "ועשו לי מקדש".
(פירוש רש"י באוצר התפלות אבן שתיה)

פט הר הבית, הלשכות והעזרות היו בחלקו של יהודה, אולם והיכל ובית קדשי הקדשים, ה' בחלקו של בנימין, ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנס לחלקו של בנימין ובה ה' מזבח בנוי.

(יומא דף י"ב עמוד א'. מגילה דף כ"ו עמוד א')

צ היה עומד בחוצה לארץ יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל. היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים. (ברכות ל, א; ירושלמי ברכות פרק ד' הלכה ה')

צא היה עומד בחוצה לארץ, יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל. היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים. היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש, היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.
(ברכות ל, א)

צב הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין, אחד האנשים ואחד הנשים. הכל מעלין לאתווי מאי? לאתווי מנוה היפה לנוה הרעה. ואין הכל מוציאין לאתווי מאי? אפילו מנוה הרעה לנוה היפה.
(כתובות ק, ב; ערכין ג, ב)

צג הלוקח בית בארץ ישראל, כותבין עליו אוננו אפילו בשבת... אומר לנכרי ועושה, ואף על גב דאמירה לנכרי שכות היא, משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן.
(בבא קמא פ, ב)

צד "הנה באר בשדה", זו ציון. "שלשה עדרי צאן" שלשה רגלים, מן הבאר ישקו, שמשם שואבים רוח הקדש.
(בראשית רבה פ' ע)

אות ו'

צה וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ והיא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש (שמות ג), ולהעלותו כנגד וארד, כי כאשר אני דר במקום עליון, כן אשכנם במקום שהוא עליון מכל הארץ. (אבן עזרא)

צו ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, ואמרת אליו... כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו (דברים פרק כ"ו פסוק ג), ולכך אמרו רבותינו שהגר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "לאבותינו". אבל בתפלה אומר: "אלקיננו ואלקי אבותינו", שאנו סומכים על הירושלמי שאמר שכל הגרים נקראים על שם אברהם, ולכך נקרא "אב המון גוים". (בעלי התוספות)

צז וברך את עמך ישראל ואת האדמה אשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש (דברים פרק כ"ו פסוק ט"ו), ולא יקשה בעניןך בכאן כי לא נזכר בשבועות האבות "ארץ זבת חלב ודבש", כי הנה נשבע להם בארץ "זבת חלב ודבש" או לאבותינו יוצאי מצרים שנאמר להם: אל ארץ "זבת חלב ודבש", כענין "וירעו לנו מצרים ולאבותינו". (רמב"ו)

צח ובתים מלאים כל טוב כו' בממונא בכספא וכדהבא כו'. [תרגום זוהר: בממון בכסף ובזהב]. (זוהר חלק ג' דף נ' עמוד ב')

צט והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה, ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים (דברים פרק י"א פסוק י"ב), טעם פירות ההרים לא כטעם פירות הבקעות, שפירות ההרים קלים ופירות הבקעות שמינות. אמר רבי שמעון בן יוחאי: י"ב ארצות נתנו כנגד י"ב שבטים ישראל ולא שוו טעם פירות שבט זה לטעם פירות שבט זה. (מדרש לקח טוב)

ק והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה (שמות ו' ח), אף שלא ראינו שקיים ה' הבטחה זאת ליוצאי מצרים, אבל ידענו כי הקדים ה' תנאי לביאתם לארץ ואמר מקודם: "וידעתם כי אני ה'" ורק אחר שיקימו, מחויב ה' להביאם לארץ. (אור החיים)

קא והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה' (שמות פרק ו' פסוק ח), חז"ל אמרו: אשר ארבע כוסות תקנו כנגד ד' לשונות של גאולה "הוצאתי", "הוצאתי", "וגאלתי", "ולקחת", ומדוע לא תקנו גם כוס כנגד "והבאתי"? יען לא

באנו עוד אל הארץ. ואפשר מטעם זה תקנו כוס של אליהו למען השרש האמונה בלב בנינו שיבוא העת אשר עליה נקוים ועם ישראל יגאלו.

(דברי יצחק)

קב והקונה שדה בסוריא, כקונה בפרוארי ירושלים, למאי הלכתא? אמר ר' ששת: לומר שכותבין עליו אונו ואפילו בשבת.

(גיטין ה, ב)

קג "והטיבך והרכך מאבותיך". אמר ר' חלכו בשם ר' יוחנן: אבותיך ירשו ארץ של ד' עממים, ואתם עתידין לירש ארץ של עשר עממים, תלתי חורנייתא אילין אינון, את הקיני, ואת הקניזי, ואת הקדמוני. ר' יודה אומר: ערבייא, שלמייא, נטבייא. ר' שמעון אומר: אסיא, ואספמיא, ודמשק. ר' ליעזר בן יעקב אומר: אסיא, וקרת'גני ותורקי. רבי אומר: אדום ומואב וראשית בני עמון. "מאבותיך" אבותיך אף על פי שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם משאתם נגאלין עוד אין אתם משתעבדין. (ירושלמי שביעית פרק ה' הלכה א')

קד והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה (בראשית פרק כ"ח פסוק י"ד), מה עפר בכל מקום, ומה עפר הארץ אין מתברך אלא במים, כך ישראל אין מתברכין אלא בתורה, שנמשלה למים, ומה עפר הארץ קיום לעולם אף בניך יסודו של עולם.

(מדרש לקח טוב)

קה "וזהב הארץ ההיא טוב" (בראשית ב, יג). שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל.

(בראשית רבה פרק טז)

קו וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר (ויקרא פרק כ"ו פסוק מ"ב), בחמשה מקומות נכתב יעקוב מלא ואליהו חסר, בחמשה מקומות נטל יעקוב אות משמו של אליהו ערכון שיבוא ויבשר גאולת בניו.

(רש"י)

קי וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר (ויקרא פרק כ"ו פסוק מ"ב), מן הפסוק הזה אתה למד שארץ ישראל שקולה כנגד המילה, כשם שהמילה דוחה שבת כך כיבוש ארץ ישראל דוחה שבת, ועוד שהיא שקולה כנגד כל מה שנברא בששת ימי בראשית.

(ילקוט עקב)

קיב "וחברון שבע שנים נבנתה" (במדבר יג, כב). מאי נבנתה? שהיתה מכונה על אחד משבע בצוען, ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון. ואין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים. ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען. ואפילו הכי חברון מכונה אחד משבע בצוען.

(סוטה לב, א)

קט "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך". אביך מצפה לך, אמך מצפה לך, אני בעצמי מצפה לך. ר' אמי בשם ריש לקיש אמר: נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. (בראשית רבה פרק עד, א)

קי ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש (דברים פרק כ"ו פסוק ט'), "ויביאנו אל המקום הזה" זה "בית המקדש", "ויתן לנו את הארץ" זו "ארץ ישראל", "ארץ זבת חלב ודבש" מכאן רבי יוסי הגלילי אומר: אין מביאין ביכורים מעבר לירדן שאינה "ארץ זבת חלב ודבש". (מדרש לקח טוב)

קיב ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו (בראשית פרק י"ב פסוק ז'). אמר ר' אלעזר: ג' מזבחות בנה, אחד לכשורת ארץ ישראל, ואחד לקניינה, ואחד שלא יפלו בניו. (שמות רבה פרק ל"ב)

קיג "ויגרש את האדם": הראה לו חורבן בית המקדש. (בראשית רבה פ' כא)

קיד "ויהי בשלם סוכו, ומעונתו בציון" (תהלים עו). אמר ר' ברכיה: מתחילת ברייתו של עולם עשה הקדוש ברוך הוא בירושלים סוכה, כביכול שהיה מתפלל בתוכה. "יהי רצון שיהיו עושין בני רצוני, כדי שלא אחריב את ביתי ומקדשי". כיון שגרם החטא מה כתיב? "ויחמוס כגן סוכו, שיחת מועדו" מקום שהיה מתוודע בתפלה. וכיון שחרב הוא מתפלל "יהי רצון מלפני שיעשו בני תשובה, שאקרב בנין ביתי ומקדשי", הוי "ויהי בשלם סוכו". את מוצא שנקרא בית המקדש "שלם" שנאמר "ומלכי צדק מלך שלם" ואברהם קרא לבית המקדש "יראה" אמר המקום אם אקרא אותו, שלם" אני אבטל דברי אברהם אוהבי. ואם אני קורא אותו "יראה", אני אבטל דברי שם הצדיק. מה עשה הקדוש ברוך הוא? שיתף מה שקראו שניהם, אברהם קראו "יראה" ושם קראו "שלם" והקדוש ברוך הוא "ירושלים" הוי "ויהי בשלם סוכו" ומהו? ירושלים "יראה ושלם".

(מדרש תהלים עו, ג)

קיד "ויטעהו שורק" זה בית המקדש, "ויבן מגדל בתוכו" זה מזבח, "וגם יקב חצב בו" אלו השתיין. (סוטה דף מ"ט עמוד א')

קטו ויעל משה מערכות מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני יריחו, ויראהו ה' את כל הארץ, את הגלעד עד דן, ואת כל נפתלי, ואת ארץ אפרים ומנשה, ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון (דברים פרק ל"ו פסוק א'), אל תקרי ים האחרון אלא יום האחרון, מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה עד סוף כל הדורות. (ספרי)

קטז וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת (בראשית פרק י"ב פסוק ז'), אמר ר' לוי: בשעה שהיה אברהם אבינו מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראה אותם אוכלין ושותין, אמר: הלואי לא יהא חלקי בארץ הזאת, כיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותם עוסקים בניכוש ובעידור אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקדוש ברוך הוא: לזרעך אתן את הארץ הזאת. (בראשית רבה פרק ל"ט)

קקז "וישבתם לבטח בארצכם" (ויקרא כו, ה). בארצכם אתם יושבים לבטח, ואי אתם יושבים לבטח בחוצה לארץ. (ילקוט שמעוני בחוקות)

קקח "וישלחו מן המחנה" (במדבר ה, ב). זו ארץ ישראל ששם השכינה חונה. (במדבר רבה פרק שמיני)

קקט "וימח את כל היקום" (בראשית ז, כג). חוץ מנח וכל אשר אתו בתיבה, וחוץ מעוג מלך הבשן, וחוץ מארץ ישראל שלא ירדו עליה גשמים, שנאמר (יחזקאל כב, כד): "בן אדם אמר לה: את ארץ לא מטהרה היא לא גשמה ביום זעם". (פרקי דרבי אליעזר הג' פרק כ"ג)

קכ "ויקן את חלקת השדה" (בראשית לד): חלק בשדה, והזכיר זה הכתוב, להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, מי שיש לו חלק בה חשוב הוא כחלק עולם הבא. (אבן עזרא)

קכא "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה" (בראשית כב, יד). אברהם קרא אותו "יראה" שנאמר "ויקרא אברהם". שם קרא אותו "שלם" (שם כד, יח). "ומלכי צדק מלך שלם". אמר הקדוש ברוך הוא: אם קורא אני אותו "יראה" כשם שקרא אותו אברהם, שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו "שלם" אברהם איש צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו "ירושלים" "יראה שלם". (בראשית רבה נט, ח)

קכב "וירא את המקום מרחוק", מתחלה היה המקום עמוק, אמר הקדוש ברוך הוא: אין דרך המלך לשכון בעמק, והגביהו הקדוש ברוך הוא, לכך נקרא "המוריה" שמיראתו נעשה הר. (ילקוט תהלים פ"ז)

קכג וכל שיח השדה (בראשית פרק ב' פסוק ה'), כל שיחתן של בריות אינה אלא על הארץ... כל תפלתן של ישראל אינה אלא על בית המקדש. "מרי מתי יתבני בית המקדש"? "מרי יתבני בית המקדש". (במדבר רבה פרק י"ג)

קכד וכן הקונה חצר בארץ ישראל, אומר לו: הרי למחר בכך וכך, משום דחביבה ארץ ישראל, יש לו רשות לומר כך. (בראשית רבה פרק מז)

קכח וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך, למען אשר תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך (דברים פרק כ"ז פסוק ד), כי ה' יעזורך אם החלות לשמור מצותיו וזאת המצוה הראשונה לכיאתכם לבנות מזבח חדש להודות לשם שהחלו להיותם בארץ.

(אבן עזרא ועיין, פירוש הרמב"ן ופירוש אור החיים על למען אשר תבא)

קכו "ונשאתי ממצרים וקברתני בקבורתם" (בראשית מז). אמר קרנא: דברים בגו, יודע היה יעקב אבינו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ חיים למה הטריח את בניו? שמא לא יזכה למחילות. כיוצא בדבר אתה אומר: "וישבע יוסף את בני ישראל" אמר רבי חנינא: דברים בגו, יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ חיים למה הטריח את אחיו ד' מאות פרסא? שמא לא יזכה למחילות. (כתובות קיא, א)

קכז ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלוקים (בראשית פרק י"ז פסוק ח'), ר' יודן אומר: אם מקבלים בניך את השבת הם נכנסים לארץ. (בראשית רבה פרק מ"ו)

קכח "וקמת ועליתה אל המקום" (דברים יז, ח): מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. (זבחים נד, ב)

קכט "ושש שנים תזרע שדך" (שמות כג, י). אתמר במדרש: דאפילו אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גנו, חייב לעבדה בכל יום. ונראה לה"ר משה, דוקא בארץ ישראל, כדי להרכות תרומות ומעשרות. (בעלי התוספות)

קל ותעברו את הירדן ותבאו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו... ואתן אותם בידכם (יהושע פרק כ"ד פסוק י"ב), עודן בירדן אמר להם יהושע: דעו שלא נכנסתם לארץ אלא על מנת שתורישו את יושבי, שנאמר (במדבר לג) "והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם" "ואם לא תורישו", אם אי אתם מקבלין, באים מים ושוטפין אתכם. עודן בירדן אמר להם יהושע: "והרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל ונחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה". עודן בירדן, אמר להם יהושע: "שאו לכם מזה מתוך הירדן, ממצב רגלי הכהנים הכין שתיים עשרה אבנים". ר' יהודע אומר: אבא חלפתא ואלעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים ושיערום לכל אחת ואחת ארבעים סאה. (תוספתא סוטה פרק ח)

אות ז'

קלא זמר. בשעתא דעאלו ישראל לארעא ושמעו ישראל דמסטרא חד דארעא תושבחן וחדו, וקל מזמרי עלאה דמזמרי בארעא. [תרגום הזוהר: כשנכנסו ישראל לארץ שמעו קול זמר של מלאכים שהיו מזמרים בארץ].

(זוהר חלק ג' דף רפ"ד עמוד ב')

קלב זרעא קדישא לארעא קדישא סלקא כו'. [תרגום הזוהר: זרע הקודש עולה לארץ הקודש].

(זוהר חלק ב' דף ע"ט עמוד ב')

אות ח'

קלג חביבה ארץ ישראל, שמכשרת גרים, היה בארץ ישראל ואמר: גר אני, מקבלין אותו מיד, ובחוצה לארץ אין מקבלין אותו מיד, אלא אם כן היו עדין עמו.

(מסכת גרים פרק רביעי')

קלד חברון. ההוא אתר אקרי קרית ארבע, מאי טעמא, בגין דתמן אתקברו ארבע זוגות, אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה [תרגום הזוהר: חברון נקרא קרית ארבע בשביל ארבע זוגות שנקברו שם].

(זוהר חלק א' דף רמ"ח עמוד ב')

קלה חברון. וכל אתין אלין (בקץ הגאולה) בארעא דישראל יהון, בגין דתמן חברון דאבהן תמן קבורים [תרגום הזוהר: כל הנסים שבקץ הגאולה יהיו בארץ ישראל, בשביל שבה חברון, אשר האבות קבורים שם].

(תיקוני זוהר תיקון י"ג דף כ"ח עמוד ב')

קלו "חזית איש מהיר במלאכתו" (משלי כב, כט) זה ר' חנינא. פעם אחת ראה אנשי עירו מעלים עולות ושלמים, אמר כולם מעלים שלמים לירושלים ואני איני מעלה כלום, מה עשה? מיד יצא למדברה של עירו בחורבה של עירו, ומצא שם אבן אחת, יצא וסידקה, וסתתה, וכרכמה, אמר: הרי עלי להעלותם לירושלים. ביקש לשכור לו פועלים, אמר להם: מעלים לי אתם את האבן הזאת לירושלים? אמרו לו: תן לנו שכרנו ק' זהובים ואנו מעלים לך את האבן לירושלים. אמר להם: וכי מנין לי מאה זהובים או ג' זהובים לתת לכם? ולא מצאה לשעה, מיד הלכו להם. מיד זימנו הקדוש ברוך הוא חמשה מלאכים בדמות בני אדם. אמרו לו: רבי, תן לנו חמשה סלעים ואני מעלים אבנך לירושלים, ובלבד שתתן ירך עמנו, ונתן ידו ונמצא עומדין בירושלים. ביקש ליתן שכרן ולא מצאן. בא המעשה ללשכת הגזית, אמרו לו: דומה רבינו שמלאכי השרת העלו לך את האבן לירושלים, מיד נתן לחכמים אותה שכר שהשכיר עם המלכים.

(מדרש שיר השירים)

קלז חטא. בזמנה דהווי ישראל בארעא קדישא לא אשתכח בידיהו חובא, בגין דאינון קרבנין דהווי מקרבין בכל יומא הווי מכפרי עלייהו [תרגום הזוהר: כשהיו ישראל בארץ, לא היה מצוי חטא בידם, כי הקרבנות שהקריבו בכל יום היו מכפרי עליהם].

(זוהר חלק א' דף קצ"א עמוד א')

קלח חיים. אית ארץ חיים לעילא והאי איהי ארץ ישראל.

(זוהר חלק א' דף קצ"ג עמוד א'. דף קט"ו עמוד א')

קלט חכמה. אוירא דכיא אוירא דארץ ישראל דאיהי מחכים.

(תיקוני זוהר תיקון כ"ב דף ס"ד עמוד א')

קמ "חלקי בארץ החיים" (תהלים פד). קורא לארץ ישראל ארץ החיים, משום שמתי ארץ ישראל תחלה לימות המשיח, אמר דוד: מתאוה אני לישב בתוכו.
(ילקוט תהלים קמא)

קמא חמת זו טבריא, ולמה נקרא שמה חמת? על שם "חמי טבריא". רקת זו צפורי, ולמה נקרא שמה רקת? משום דמידלייא כרקתא דנהרא. כינרת זו "גינוסר" ולמה נקרא שמה כינרת? דמתיקי פירא כקלא דכינרי.

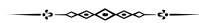
(מגילה ו, א)

קמב חרב לא תעבור בארצכם כו' אפילו בר נש מזיינא לא יעבור עלייכו כו' [תרגום הזוהר: אפילו אדם מזוין לא יעבור עליכם].

(זוהר חלק ג' דף קי"ד עמוד א')

קמג חרב לא תעבור בארצכם כו', דאפילו חרב של שלום כגון פרעה נכה כו'.

(זוהר חלק כ' דף קי"ג עמוד א')

אות ט'

קמ"ד טהרה. זמין קודשא בריך הוא לדכאה לארעיה מכל מסאכותא דעמין דסאיבו לה, כהאי מאן דאחיד בטליתיה ואנער טנופא מניה, וכל אינון דאתקברו בארעא קדישא למשדי לון לבר. [תרגום הזוהר: עתיד הקדוש ברוך הוא לטהר את הארץ מכל הטומאה שטמאה הגוים, ויאחז הקדוש ברוך הוא בארץ כאדם שאוחז בטליתו ומנערה, וישליך מתוכה את כל פגרי הגוים הקבורים בה]. (זוהר חלק ג' דף ע"ב עמוד ב'. חלק א' דף קפ"א עמוד ב')

מובטח לו שהוא בן עולם הבא

קמ"ה "טוב פת חרבה ושלוחה בה" (משלי יז, א). אמר רבי: זו ארץ ישראל, שאפילו אוכל אדם בכל יום פת ומלח ודר בארץ ישראל, מובטח לו שהוא בן עולם הבא. "מבית מלא זכחי ריב" (משלי יז, א) זו חוצה לארץ, שהיא מלאה חמסים וגזלות. אר"י: כל המהלך בארץ ישראל אפילו שעה אחת ומת בתוכה, מובטח לו שהוא בן עולם הבא. (מדרש משלי)

קמ"ו טומאה. ארעא היא קדישא כו' ורוח מסאבא לא ישתכח אתרא בארעא קדישא למשרי עלוי כו'. [תרגום הזוהר: רוח הטומאה אינה מוצאת לה מקום לשכון בארץ]. (זוהר חלק ג' דף כ"ה עמוד ב')

קמ"ז טומאה. ארצי לא שלטא עלה רוח מסאבהא כו'. [תרגום הזוהר: ארצי שלא שולט עליך רוח טומאה]. (זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד ב')

קמ"ח טוומאה. בליליא אתיהיב רשו לרוח מסאבא לשטטא כו' ולא עאלין בארעא קדישא בר אי אשכחן תמן מנא לאעלא ביה. [תרגום הזוהר: בלילה כשהטומאה שוטטת בעולם, אין לה רשות ליכנס בארץ, רק אם יש שם מת ליכנס בו]. (זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')

אות ל'

קמט יהושע. משה אסתכל וידע דלא יצלחון בארחייהו, כדין צלי עליה דיהושע כו', ויהושע אזיל בסייעתא עלאה דמשה דשדר ביה נהירו דסיהרא, והוא אנהיר עליה בצלותיה, בגין דאיהו שמשא. [תרגום הזוהר: משה ראה וידע שהמרגלים לא יצליחו בדרכם, אז התפלל על יהושע, ויהושע הלך בסיועו של משה].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד ב')

קנ יין. לית לך כו' חמר טב כחמרא דארעא דישראל. [תרגום הזוהר: אין לך יין טוב כיון ארץ ישראל].

(זוהר חדש פרשת נח דף כ"ח עמוד ב')

קנא יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה, תלמוד לומר (דניאל ג, יא): "לקבל ירושלים".

(ברכות לא, א)

קנב ימי החול. באינן יומי דחול כו' שלטין כל אינן שית ימי החול (החיצונים) על עלמא, בר בארעא דישראל כו'. [תרגום הזוהר: אין החיצונים שולטים בארץ ישראל אפילו בימי החול].

(זוהר חלק א' דף קכ"ח עמוד ב')

קנג "יסדתו בהררי קדש" (תהלים פז) יסדתו ירושלים בזכות שני הרים של קדושה, הר סיני והר המוריה.

(ילקוט תהלים פ"ז)

קנד ירושלים אורו של עולם, שנאמר "והלכו גוים לאורך" (ישעיה ס, כג). ומי הוא אורה של ירושלים? הקדוש ברוך הוא, דכתיב "והיה ה' לך לאור עולם"

(בראשית רבה פרשה נט)

קנה ירושלים. כל ארעא דישראל אתכפל תחותיה (דירושלים). [תרגום הזוהר: כל ארץ ישראל נתקפלה תחת ירושלים].

(זוהר חלק א' דף קכ"ח עמוד ב')

קנו ירושלים. כל ארץ ישראל בכלל ירושלים היא (לענין תחיית המתים, ועיי"ש באריכות).

(זוהר חלק א' דף קי"ד עמוד א')

קנז "ירכיבהו על במתי ארץ" זו ארץ ישראל, שהיא גבוהה מכל הארצות. "ויאכל תנובת שדי" אלו פירות ארץ ישראלשהן קלין לאכול מכל הפירות של שאר הארצות. "ויניקהו דבש מסלע" זו כסנית וחברותיה, שמהם הפירות שמנות מאד. "ושמן מחלמיש צור" אלו זיתי גוש חלב.

(מדרש לקח טוב האזינו)

קנח יריחו. בכל עץ דא יריחו.

(זוהר חדש פרשת אחרי ב' דף נ"ח עמוד ב')

קנט יריחו דא איהי ירח כו'. (תיקוני זוהר תיקון נ"ח דף צ"ב עמוד א')

קס יריחו. כד בעו ישראל למכבש לארעא דכנען, אקיפו לה (ליריחו) שיתא יומין זמנא חדא בכל יומא, לקבל אינון שית זכאי קשוט, וביום ז' לקבל צדיק כו'. [תרגום הזוהר: כשרצו ישראל לכבוש את יריחו הקיפו אותה ששה ימים כל יום הקפה אחת, כנגד ששה הרועים, וביום השבת הקיפו פעם שביעית כנגד יוסף הצדיק ואז כבשוה].

(זוהר חדש פרשת תרומה דף נ"ה עמוד א'. חלק ב' דף רע"ו עמוד ב')

קסא יריחו. שקולה היתה יריחו כנגד כל ארץ ישראל מרוב התענוגים שהיו בה. (זוהר חדש פרשת בראשית דף י"ח עמוד א')

קסב יש אדם שהוא נאה ולבושו הוא כעור, הוא כעור ולבושו נאה, אכניס את ישראל שהם חביבים עלי, לארץ שחביבה עלי. (תנחומא מסעי)

קסג ישב רבן גמליאל ודרש: עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, לגלג עליו אותו תלמיד ואמר: "אין כל חדש תחת השמש". יצא הראה לו כמהין ופטטריות, ועל כלי מילת נברא "ברקורא". (שבת ל, ב)

קסד ישבעו עצי ה' ארזי לבנון (תהלים קד) ר' חנינא אומר: ישבעו מימיהם ישבעו ימיהם, ישבעו מטעתן. לא היו ארזים צריכים להבראות, ולמה נבראו? מפני כבוד המקום, שנאמר "ארזי לבנון אשר נטע" ואין לבנון אלא בית המקדש, שנאמר "ההר הטוב הזה והלבנון" הוי "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע". אמר ריש לקיש: לא ה' זהב צריך להבראות, ולמה נברא? בשביל כבוד המקום לבית המקדש. (מדרש שוחר טוב קד)

קסה ישוב. זכאה חולקיה מאן דזכי בחייו למשרי מדורא בארעא קדישא כו', זכי לאנגדאמטלא דשמיא דלעילא דנחית על ארעא כו' זכי לאתקשרא לבתר בארעא קדישא עלאה כו' וזכי לאתמשכא עליה רוחא קדישא תדיר. [תרגום הזוהר: אשרי חלקו מי שזוכה בחייו לקבוע דירתו בארץ הקודש]. (זוהר חלק ג' דף ע"ב עמוד ב')

קסו ישראל. ארעא לא אתקנת לפולחנא, אלא לישראל כו'. [תרגום הזוהר: הארץ לא נבראה כי אם לישראל, שיעבדו בה עבודת ה'].

(זוהר חלק א' דף פ"ד עמוד ב')

קסז ישראל וכנען. כד הוו זכאין ישראל, אקרי ארעא על שמא דא ארץ ישראל, כד לא זכו, אקרי ארעא על שמא אחרא ארץ כנען. [תרגום הזוהר: כשישראל זכאים הם אז נקראת הארץ על שמם ארץ ישראל, ואם אינם זכאים אז נקראת על שם אחר ארץ כנען]. (זוהר חלק א' דף ע"ג עמוד א')

אות כ'

קסח כח. חילא דשרי עלה (על ארץ ישראל) מתמן נפקו כל שאר חילין דממנן על כל סטרי עלמא, וכלהו ביה אחידן. [תרגום הזוהר: מארץ ישראל מתפשט הכח על כל העולם].

(זוהר חלק א' דף ע"ח עמוד א')

קסט כי אתא רב דימא אמר: מאי דכתיב (בראשית מט, יא) "אוסרי לגפן עירה" אין לך כל גפן וגפן שבארץ ישראל שאין צריך עיר אחת לכצור. "ולשורקה בני אתונו" (בראשית מט, יא) אין לך כל אילן סרק שבארץ ישראל שאינו מוציא משוי שתי אתונות. ושמא תאמר אין בו יין? תלמוד לומר (דברים לב, טו): "כבס ביין לבושו". ושמא תאמר אינו אדום? תלמוד לומר "ודם ענב תשתה חמר".

(כתובות קיא, ב)

קע כי אתא רב דימא אמר ר' יוחנן: מאי דכתיב (תהלים כד, ב): "כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה" אלו ד' ימים וד' נהרות שמקיפין את ארץ ישראל, ואלו הן ד' ימים: ימה של טבריא, וימה של סדום, וימה של חילת, וימה של חילתא, וימה של סיבכי, וים אספמיא, וים הגדול. ואלו הן ד' נהרות: ירדן, וירמוק, וקירומיון, ופוגה.

(בבא בתרא עד, ב)

קעא כי הוו מפטרי רבנן מהדדי, בעכו הוו מפטרי, משום דאסור לצאת מארץ לחוצה לארץ.

(גיטין עו)

קעב כי מנגד תראה אתה ארץ ושמה לא תבוא אל הארץ אשר אני נותן לבני ישראל (דברים פרק ל"ב פסוק נ"ב), כתוב אחד אומר: "ושמה לא תבוא" וכתוב אחד אומר: "ושמה לא תעבור" (דברים לד) מלמד שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם! אם איני עובר מלך, אעביר הדיוטי, אם איני עובר חי אעביר מת. אמר לו הקדוש ברוך הוא: "ושמה לא תבוא" "ושמה לא תעבור" לא מלך ולא הדיוט לא חי ולא מת...

(מדרש לקח טוב)

קעג "כי מנגד תראה את הארץ". שני דברים שאלת, אעברה נא, ואראה, אעברה לא ינתן לך, אראה ינתן לך, שלא להשיב פניך ריקם מן הכל.

(בעלי התוספות)

קעד "כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא אל הארץ". אחר שאמר ושמה לא תבוא מה מקום עוד לומר אל הארץ? ויתבאר על דרך אמרו ז"ל שעתיד משה ליכנס לארץ עם האבות לעתיד לבוא, ואמרו בזה כי היא יביא את ישראל אל הארץ, ולזה כשאמר ה' ושמה לא תבוא, חש שהיו הדברים נשמעים שמחליט לו ביאת הארץ לעולם ועד, לזה אמר "אל הארץ אשר

אני נותן לבני ישראל" פירוש עתה ולא אשר יתן לעתיד (אור החיים). כי תבא אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' (ויקרא פרק כ"ה פסוק ב'), גורל ארצנו הקדושה הוא כעין הגורל שלנו, וכמו שאנו בני ישראל מתנשאים בכוא יום השבת מתהום החיים החומרים לקדושה יתירה של יום השבת, כן גם ארצנו כל עוד שישבו עליה נתקוממה לבחינת שבת, וזה "כי תבואו אל הארץ" אז ושבתה הארץ שבת לה', רצונו לומר: אז תחול תקופה חדשה בבחינת שבת. (הדרש והעיון)

קעו כי אתם עוברים את הירדן לבא לרשת את הארץ (דברים פרק י"א פסוק ל"א), משאתם עוברין את הירדן יודעין אתם שיורשין את הארץ אשר ה' אלקיכם נתן לכם בזכותם. (מדרש לקח טוב)

קעו כי סליק ר' זירא, קם בשיטתיה דר' זירא, אמר ר' זירא: שמע מינה, אורא דארץ ישראל מחכים. (בבא בתרא קנח, ב)

קעו כי תבא אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה (ויקרא פרק י"ד פסוק ל"ד) מה היא לאחוזתה? אמר להם: מתחלה מפני שהיתה הגזירה זו עליכם שתשתעבדו במצרים, מה כתיב שם? "וישב ישראל בארץ מצרים ויאחזו בה" כלומר הארץ היתה אוחזת בהם ותופסת אותם, אבל כיון שבאו לארץ כנען אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייכם ברשותכם היא, אתם אוחזים אותה. (מדרש תדשא)

קעו כיבוש. כד בעו ישראל למכבש לארעא דכנען כו', אי לאו זכותהון דצדיקייא לא הוו יכלין למכבשה כו'. [תרגום הזוהר: כשכבשו ישראל את הארץ, לאחר כל סדר ההקפות, היו עדיין זקוקים לזכות הצדיקים, ואלולא זה לא היו יכולים לכבשה].

(זוהר חלק ב' דף רע"ו עמוד ב'. זוהר חדש פרשת תרומה דף נ"ה עמוד א')

קעט כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין: לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן, ולא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהן, ולא היו כננסין בסעודה אלא אם כן היו יודעין מי מיסב עמהן. (סנהדרין כג, א)

קפ כל אדם מישראל צריך לעשות בלבו הסכמה קבועה, לעלות לדור בארץ ישראל, על כל פנים כשתמצא ידו די הוצאה. כדי ליישב הארץ הקדושה השוממה מבלי בניה, ולהשתוקק להיות זוכה להתפלל שם לפני היכל המלך. והדר בחוצה לארץ עובד ללא אלהי אמת. על כן שמעוני אחי ורעי המתגוררים בארץ לא לנו, על אדמה טמאה, זכרו זאת, התאושו, זכרו

את ה' וירושלים תעלה על לבבכם, חושו ואל תחשבו להשתקע בחוצה לארץ חס ושלום... זאת היתה חטאת אבותינו שגרמו בכיה לדורות, כי מאסו ארץ חמדה, כל זאת באתנו, כי ארץ צבי שכחנו, לשוב אל ארץ מולדתנו לא זכרנו. (הגאון ר' יעקב עמדין ז"ל בהקדמתו לסידור בית יעקב)

קפא כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון. (כתובות קיא, א. אבות דרבי נתן פרק כו)

קפב כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל, מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

(כתובות קיא, א. אבות דרבי נתן פרק כו)

קפג כל המניח ארץ ישראל ויוצא חוץ לארץ, מעלה עליו הכתוב כאלו עובד עבודה זרה.

(אבות דרבי נתן פרק כו)

קפד כל המעמיד תלמיד רשע בארץ ישראל, כאילו מעמיד לסטים.

(פתיחתא איכה רבתי טו)

קפה כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות, למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ (דברים פרק ח' פסוק א'), רז"ל אמרו: בני חיי ומוזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, ובא מאמר משה להם בדבר חידוש, שאם ישראל יתעצמו לשמור ולעשות כל המצות בכללות, יובטחו משלשתם יחד, והוא אומר כל המצוה... "למען תחיון" הרי חיים, "ורבייתם" הרי בנים, "ובאתם וירשתם" הרי מוזוני, ארץ ומלוואה ובתים מלאים כל טוב.

(אור החיים)

קפו כל העצים כשרין למערכה, חוץ משל גפן ושל זית. רב אחא בר יעקב אמר: משום ישוב ארץ ישראל.

(תמיד כט, א)

קפז כל הקבור בארץ ישראל, כאלו קבור תחת המזבח.

(כתובות קיא, א. אבות דרבי נתן פרק כו)

קפח כל מי שקבוע בארץ ישראל, ומדבר בלשון הקדש, ואוכל פירות בטהרה, וקורא קריאת שמע בבקר ובערב, יהא מבושר שבן עולם הבא הוא.

(שקלים פרק ג)

קפט כל קרבנות צבור והיחיד באין מארץ ומחוצה לארץ אפילו מבין הגוים, חוץ מבכור ומעשר שאין באין אלא מן ארץ ישראל, ואין באין אלא מישראל.

(תוספתא מנחות, ח)

קצ כלב כו' אתפרש מאינן מאללין, ואתא איהו בלחודוי לחברון לאשתתחא על קברי אבהן. [תרגום הזוהר: כלב פירש עצמו מן המרגלים, ובא לחברון בלבדו להשתטח על קברי אבות].

(זוהר חלק ב' דף ל"א עמוד א')

קצא כלב הוה בדוחקא, אמר מה אעביד, הא יהושע אזיל בסייעתא עלאה דמשה כו', מה עביד אשתמיט מנייהו ואתא לגבי קברא דאבהן כו', ארח אחרא נטיל ועקים שבילין כו' ואסתכן בגרמיה כו' בגין דהוה בדוחקא לא אסתכל מידי, ואתא לצלאה על קברא אבהן, לאשתזבא מעיטא דא. [תרגום הזוהר: כלב היה בצער, אמר, יהושע הרי הוא הולך בסיועו של משה, מה עשה השתמט עצמו מהם, והלך בדרך אחר דרך שבילים עקומים, ובא בלבדו על קברו אבות והסתכן בנפשו ולא הסתכל כלום, בשביל שהיה בצער ובא להתפלל שינצל מעצתם].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד ב')

קצב כלב. ויבא עד חברון כו', כלב הוא דאתא לצלאה על קברי אבהתא, אמר כלב, יהושע הא ברכיה משה בסיועא עלאה קדישא ויכיל לאשתזבא מנייהו, ואנא מה אעביד, אימלך למבעי בעותא על קברא אבהתא, בגין דישתזיב מרזוהן דשאר מאללין. [תרגום הזוהר: כלב הוא דאתא להתפלל על קברי האבות. אמר כלב, יהושע הרי ברכו משה בסיוע עליון קדוש ויכול להנצל מהם, ואני מה אעשה. נמלך לבקש בקשה על קברות האבות כדי שינצל מסודם (מהעצה הרעה) של שאר מרגלים].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד ב')

קצג כלב ופנחס. ציר נאמן לשולחיו אלו כלב ופנחס דהוו שליחי מהימני לגבי יהושע, ונפש אדוניו ישיב, דאהדרו שכינתא לדיירא בהו בישראל. [תרגום הזוהר: כלב ופנחס היו שני מרגלים נאמנים ליהושע, והחזירו השכינה שתדור בישראל].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ז עמוד א')

קצד כנען. אי לא אתייהבת ארעא קדישא לכנען בקדמיתא לישלוט בה, לא הות ארעא חולקיה ועדכיה דקודשא בריך הוא [תרגום הזוהר: אם לא נתנה הארץ בתחלה לכנען שישלוט בה, לא היתה הארץ חלקו ונחלתו של הקדוש ברוך הוא].

(זוהר חלק א' דף פ"ג עמוד א'. דף ע"ג עמוד ב')

קצה כנען. ארץ כנען, ארץ כנען ממש, ארעא דשאר חיילין עלאין תבירין תחותה תמן ולית להו קיומא בהדא. [תרגום הזוהר: ארץ ישראל נקראת ארץ כנען לשון הכנעה ושבירה, לרמז שהיא מכניעה ומשברת את כוחות הסטרא אחרא ואין להם תקומה בה].

(זוהר חלק א' דף רנ"ו עמוד א'. סימן כ"א)

קצו "כעיר שחברה לה יחדיו" (תהלים קכד, ד). עיר שהיא עושה כל ישראל חברים.

(ירושלמי חגיגה פ' ג')

קצז כפה של חשבונות היתה חוץ לירושלים, וכל מי שמבקש לחשב הולך לשם, למה? שלא יחשב בירושלים ויצר, לפי שירושלים נקראת משוש כל הארץ

(שמות רבה פ' נב)

קצח כפרה. ארעא קדישא יהיב חיין וכפרה ליתכהא כההוא עלמא [תרגום
הזוהר: ארץ ישראל נותנת ליושביה חיים וכפרה בעולם ההוא].

(זוהר חלק ב' דף קנ"ב עמוד א')

קצט כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד, וזו היא תחומה, אילת
מן הצפון ועקרכת מן הדרום, לוד מן המערב, וירדן מן המזרח, ואמר
עולא... מה טעם? כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות. (ראש השנה לא, ב)

ר כרם ה' לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל
בתוכו וגם יקב חצב בו. (ישעיה ה)

רא כשירד חנינא בן אחי רבי יהושע לגולה, היה מעבר שנים וקובע חדשים
בחוצה לארץ. שגרו אחריו שני תלמידי חכמים, אמר להם: למה באתם?
אמרו לו: ללמוד תורה באנו. הכריז עליהם: אנשים הללו גדולי הדור הם.
התחיל הוא מטמא והם מטהרים, הוא אוסר והם מתירים, הכריז עליהם:
אנשים הללו של שוא הם. אמר להם: מפני מה אני מטמא ואתם מתירין
וכו', אמרו לו: מפני מה אתה מעבר שנים בחוצה לארץ, שנאמר (ישעיה ב):
"כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". (ברכות סג, א)

רב כתב סתם, אבל כתב על מנת להוציא, מוציא. (ירושלמי סנהדרין ג, הלכה ט)

רג כתיב: "ונשאתי ממצרים וכו'". ר' לעזר אומר: דבר בגב. ר' חנינא אומר:
דברים בגב. ר' יהושע אומר: דברים בגב. מה דברים בגב? ר' שמעון בן
לוי אומר: "אתהלך לפני ה' בארצות החיים" והלא אין ארצות החיים אלא
צור וחברותיה, וקיסרין וחברותיה, תמן זולא, תמן שובעא? ר' שמעון בן
לוי בשם בר קפרא: ארץ שמיתיה חיין תחילה לימות המשיח, ומה טעם?
"נותן נשמה לעם עליה". (ירושלמי כלאים פרק ט')

אות ל'

דד "לא אמר אדם לחכירו צר לי המקום שאלין בירושלים" (אבות). כלומר, דחוקה לי שעתי בכאן, ואינו יכול להתפרנס. שכל הדרים בתוכה היה הקדוש ברוך הוא מפרנסם עד שלא נצרך אחד מהם לחברו ולצאת משם מטולטל. (רש"י אבות פרק ה' על פי אגדה.)

דה "לאוהבי ולשומרי מצותי" אלו ישראל שהם יושבים בארץ ישראל ונותנים נפשם על המצות, מה לך יוצא ליהרג? על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישראל? על שקראתי בתורה, או על ששמרתי את השבת. (מכילתא יתרו)

דו לב. לכא כו' ארץ ישראל הוא לב העולם. (זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

דז לא יסתיר אדם את ביתו לעשותה גנה, לא יטע אדם את חורבתו גנה, מפני שהוא כמחריב את ארץ ישראל. (תוספתא ערכין ה')

דח "לא כארץ מצרים היא" (דברים י'). ארץ מצרים אם אינו עמל בפסל ובקדרום ונודד שנת עיניו עליה אין לה בה כלום, אבל ארץ ישראל אינה כן, הם ישנים על מטותיהם והקדוש ברוך הוא מוריד להם גשמים. (ספרי)

דט לה' הארץ ומלואה, האי קרא על ארעא דישראל אתמר, דאיהי ארעא קדישא כו'. [תרגום הזוהר: פסוק זה נאמר על ארץ ישראל].

(זוהר חלק א' דף ס"ז עמוד א')

די "לך ה' הגדולה" זו קריעת ים סוף, "והגבורה, זו מכת בכורות, "והתפארת" זו מתן תורה, "והנצח" זו ירושלים, "וההוד" זו בית המקדש.

(ברכות דף נ"ח עמוד א')

דיא לעולם אין השכינה זזה מכתל מערבי של בית המקדש, אמר ר' אחא: לעולם אין השכינה זזה מכתל מערבי של בית המקדש, שנאמר (שיר השירים): "הנה זה עומד תחת כתלנו". (תנחומא שמות, שמות רבה פרק ב')

דיב "לקצבי הרים ירדתי" (יונה ב, ז). מכאן אנו למדין, שירושלים על שבעה הרים היא עומדת. הראהו אבן שתיה קבוע בתהומות תחת היכל ה', ובני קרח עומדים ומתפללין עליה. (פרקי דרבי אליעזר הג' פרק עשירי)

דיג לשון הרע. אלמלא הוו עיילין ישראל לארעא בסימנא דלישנא בישא, לא הוה קאים עלמא רגעא חד. [תרגום הזוהר: אלמלא היו ישראל נכנסים לארץ בסימן של לשון הרע, לא היה העולם עומד רגע אחד].

(זוהר חלק ג' דף ק"ס עמוד ב')

רנד לשון הרע. כל מה דאמרי בלישנא בישא אמרי, וקשיא מכלהו דכתיב עמלק יושב בארץ הנגב כו', כלומר ההוא דאגח קרבא בכלא הא הכא זמין ובאן אתר בארץ הנגב, דהא הוא אתר לאעלא ביה. [תרגום הזוהר: כל מה שאמרו בלשון הרע היה, וקשה מכולם מה שאמרו עמלק יושב בארץ הנגב, כלומר במקום הכניסה לארץ ישראל]. (זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

המרגלים גרמו בכיה לדורות

רטו לשון הרע. כמה עבד ההוא לישנא בישא, גזר על אבהתנא דלא ייעול לארעא, ומיתו אינון דאמרו, ואתגזר בכיה לדרי דרין. [תרגום הזוהר: כמה רעות גרם אותו לשון הרע, גרם לאבותינו שלא יכנסו לארץ, ומתו אותם בעלי הלשון, וגרם בכיה לדורות]. (זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

רטז לשון הרע. כביכול כיון דאפיקו (לשון הרע) על ארעא קדישא, כאילו אפיקו עליה, בגין כך קני קודשא בריך הוא על דא, וקאימו ישראל כלהו לאשתצאה מעלמא, אלמלא בעותיה דמשה. תרגום הזוהר: כיון שהוציאו דבה על ארץ ישראל, כביכול כאילו הוציאו על הקדוש ברוך הוא, ובשביל כך קינא הקדוש ברוך הוא על זה, ועמדו כל ישראל לכליה, אלמלא תפלתו של משה]. (זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

אות מ'

ר"ז "מבורכת ה' ארצו" (דברים לג, יד): מלמד שארצו של יוסף מבורכת מכל הארצות, שהיה טל מצוי לה בכל שעה, והיתה מרבצת במעינות ופתוחה לחמה וללכנה, ואינה חסרה כל ברכה. (ספרי)

ר"ח מדי דברי מקדושת ותפארת עיר הקודש ירושלים, זכור אזכור המשל שאמר הרמב"ן זכרונו לברכה בעת שבא לשערי ירושלים וראה שגם עתה בחורבנה יש בה השפעה רבה ועשירות מופלגת לאומות העולם היושבים בה, ויגדל צערו למאד ונפשו בחלה בו בראותו שנותנת ברכתה לבחינת החיצונים וזר יערב בשמחה, נפל על פניו וצעק בקול מר ואמר: ירושלים, ירושלים! אמשול משלך לאשה המניקה את בנה יחידה החביב עליה כנפשה, ולפעמים חלה הבן החביב הלו, ולא היה יכול לינוק מטוב החלב שבדדי אמו, והיתה אמו יראה פן תיבש חלבה חלילה בימים האלו של חליות בנה, מה עשתה? לקחה תינוק נכרי לביתה והיתה מניקתו, ולפעמים היתה לוקחת כלב ומניקה אותו בזמן הזה רק שלא תיבש החלב ולא יצמקו דדיה. וכך את ירושלים עיר הקדש, את מוכרחת לתת ברכתך והשפעתך לאומות העולם כדי שתהיה ההשפעה בעת שיחזרו בניך ויבואו לדביר ביתך ויוכלו לקבל ההשפעה מאתך כדמיון האשה הנ"ל.

ר"ט מוטב ללין במדבריות של ארץ ישראל, ולא ללין בפלטרתיות של חוצה לארץ. (ב"ר לט)

כ מוץ ותבן. ארעא קדישא דהא לא אעל בה רשו אחרא, אית בה מוץ ותבן דלאו מההוא סטר, ולבר מארעא ההוא מוץ ותבן דסטר אחרא הוה כו. [תרגום הזוהר: מוץ ותבן שבארץ ישראל אינם מהסטר אחרא, רק אותם שבחוץ לארץ].

כא מזון. אף על גב דישאל השתא לבר מארעא קדישא, עם כל דא מחילא וזכותא דארעא אשתכח מזונא וספוקא לכל עלמא. [תרגום הזוהר: אף עתה שישאל בגלות בחוץ לארץ, בכל זאת נזון כל העולם מכוחה וזכותה של ארץ ישראל].

כב מזון. עד לא סאיבו ישראל ארעא לא הוו שלטין שאר עמין אלא אתזני מתמצית. [תרגום הזוהר: עד שלא טמאו ישראל את הארץ היו האומות נזונים רק מן התמצית]. (זוהר חלק א' דף פ"ד עמוד ב')

רכג מזון. קודשא בריך הוא יהיב מזונא תמן (בארץ ישראל) בקדמיתא ולבתר לכל עלמא, כל שאר עמין במסכנות, וארעא דישראל לאו הכי אלא ארץ ישראל אתון בקדמיתא ולבתר כל עלמא. [תרגום הזוהר: הקדוש ברוך הוא זן בתחלה את ארץ ישראל ואחר כך את כל העולם].

(זוהר חלק א' דף ק"ח עמוד ב')

רכד "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד". וכי דוד בנאו, הלא שלמה בנאו, ומה תלמוד לומר "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד"? אלא לפי שנתן נפשו עליו לבנותו נקרא על שמו.

(מכילתא בשלח)

רכה "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד". כיון ששמע דוד בשביל ששפך דמים אינו יכול לבנותו, נתיירא ואמר: הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש. אר"י אמר ל"י הקדוש ברוך הוא אל תירא, חייך כל הדמים ששפכת כאיל וכצבי הן לפני שנאמר בהן "על הארץ תשפכנו כמים". אמר ל"י אם כן למה איני בונה אותו? אמר ל"י גלוי וידוע לפני שישראל עתידיים לחטוא ואני מפיג בו חמתי וישראל ניצולין, ואסאתה בונה אותו הרי הוא קיים ואינו חרב לעולם, אמר ל"י והרי הוא יפה. אמר ל"י מוטב שאפיג בו חמתי והן ניצולין, ואף שאין אתה בונה אותו, הואיל וחשבת לבנותחו, על שמך אני קורא, שנאמר "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד".

(מדרש תהלים ס"ג)

רכו "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד". זהו שאמר הכתוב: "מי הקדימני ואשלם" (איוב מא, ג) מי חישב בלבו לעשות מצוה לפני ולא השלמתי לאחריו? מי חישב בלבו לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה שאיני מעלה עליו כאילו עשאה? שהרי דוד חשב לבנות בית המקדש ונקרא על שמו, שנאמר "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד".

(מדרש תהלים ל')

רכז "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד". אמר ר' חסדא: לית מילתא פליגא שבית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, שנאמר "מכון לשבתך" (שמות טו) אל תקרי מכון אלא מכון.

(מדרש תהלים ל')

רכח מטר. ארעא קדישא מן שמיא אתשקייא תדיר, וכד ישראל הוו עסקין באורייתא הוה אתשקייא כדקא יאות. [תרגום הזוהר: כשישראל עסקו בתורה ירד המטר בסיפוק].

(זוהר חלק ג' דף רס"ח עמוד ב')

רכט מטר. כל עלמא לא שתיין אלא מתמצית של ארץ ישראל, וכד אתפקד עלמא איהי אתפקד בקדמיתא. [תרגום הזוהר: ארץ ישראל נפקדת במטר בתחלה, וכל העולם שותה מתמציתה].

(זוהר חדש מגילת רות)

רל מטר. מתמצית גופא של ארץ ישראל העולם שותה.

(זוהר חלק א' דף רנ"ה עמוד ב')

- רלא** מי שלא ראה ירושלים בתפארתה, לא ראה כרך נחמד מעולם. (סוכה נא, ב)
- רלב** מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו... לא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. (סוכה נב)
- רלג** מילה. אינון כו' דגזר יהושע ואתגליא בהו גלויא דרשימא קדישא דשמיה דקודשא בריך הוא, אלין אתחזיאו למירת ארעא כו'. (זוהר חלק ב' דף נ"ט עמוד ב')
- רלד** מילה. כד עאלו ישראל לארעא עאלו גזירין ואתפרעו כו'. [תרגום הזוהר: כשנכנסו ישראל לארץ נכנסו מהולים ופרועים]. (זוהר חלק ב' דף מ' עמוד ב')
- רלה** מילה. כל מאן דאתגזר ירית ארעא [תרגום הזוהר: כל הנימול נוחל את הארץ]. (זוהר חלק ב' דף כ"ג עמוד א')
- רלו** מילה. עד דאתפרעו ואתגליא האי ברית לא עאלו לארעא ולא אתכנעו שנאיהון. [תרגום הזוהר: עד שלא קיימו ישראל פריעה, לא נכנסו לארץ ולא נכנעו שונאיהם]. (זוהר חלק א' דף צ"ג עמוד ב')
- רלז** מים. לית לך (מים) בעלמא דלית תמן תמציתא מההוא סילונא דגיהנם, בר ארעא דישאל [תרגום הזוהר: אין לך מים בעולם שאין בו מתמצית מי הגיהנם, חוץ בארץ ישראל]. (זוהר חלק א' פרשת בראשית דף י"ג עמוד א')
- רלח** מיתה. אלין דמתין בארעא קדישא אינון מתין דיליה [תרגום הזוהר: המתים בארץ ישראל הם המתים של הקדוש ברוך הוא]. (זוהר חלק ב' דף קנ"א עמוד ב')
- רלט** מיתה. זכאה חולקיה מאן דנשמתייה נפקא ברשו קדישא בההוא פתיחו דארעא קדישא. [תרגום הזוהר: אשרי חלקו מי שמת בארץ ישראל]. (זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')
- רמ** מיתה. כל אינון מתין דעלמא כלהו מתין על ידא דמלאכא מחבלא, בר אינון דמתין בארעא קדישא לא מתין על ידוי, אלא על ידי דמלאכא דרחמי דשליט בארעא. [תרגום הזוהר: המתים בארץ ישראל, מתים על ידי מלאך רחמים השולט בארץ]. (זוהר חלק ב' דף קנ"א עמוד א')
- רמא** מיתה. כל אינון נשמתיין דישאל דנפקין תמן (בארץ ישראל) סלקין וההוא חופאה קלישא מקבלא לון ועאלין לקדושה עלאה. [תרגום הזוהר: המתים בארץ ישראל עולים לקדושה עליונה]. (זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')

רמב מיתה. כל מאן דזכי למיפק נשמתיה בארעא קדישא, אתכפרו חובוי וזכי לאתקשרא תחות גדפוי דשכינתא. [תרגום הזוהר: **המת בארץ ישראל מתכפרים עונותיו**].
(זוהר חלק ג' דף ע"ב עמוד ב')

רמג מיתה. שאר בני עלמא דנפקת נשמתיהו בארעא קדישא, נפשא וגופא אשתזיב מכלא כו'. [תרגום הזוהר: **המת בארץ ישראל ניצול מן הטומאה ומן הסטרא אחרא**].
(זוהר חלק א' דף קמ"א עמוד ב')

רמד מלא כל הארץ כבודו. בזמנא דמקדשא קאים מלא כל הארץ כבודו דא ארעא קדישא כו'.
(זוהר חלק א' דף קנ"ט עמוד ב')

רמה "מלכי צדק מלך שלם". המקום הזה מצדיק את יושביו "מלכי צדק", "אדני צדק", ירושלים נקרא צדק, שנאמר "צדק ילין בה". (בראשית רבה פ' מג)

רמו מנהג גדול היה בירושלים: המוסר סעודה לחברו וקלקלה, נותן לו דמי בושתו ודמי בושת אורחיו. עוד מנהג גדול היה בירושלים: מפה פרוסה על גבי הפתח, כל זמן שמפה פרוסה, אורחין נכנסין, נסתלקה המפה אין אורחין נכנסין.
(בבא בתרא צג, ב')

רמז מנהיג. ארעא דישראל לא אנהיג לה רקיעא ולא חילא אחרא, אלא קודשא בריך הוא בלחודו כו'. [תרגום הזוהר: **ארץ ישראל לא מנהיג לה שום רקיע ולא שום כה, רק הקדוש ברוך הוא בלבדו**]. (זוהר חלק ב' דף ר"ט עמוד א')

רמח מנהיגים. כלם אנשים, כלתו זכאין הוו, ורישי דישראל הוו, אבל אינון דברו לגרמיהו עיטא בישא כו', אמרו אי ייעלון ישראל לארעא נתעבר אנן מלמהוי רישין, וימני משה רישין אחרנין, דהא אנן זכינן במדברא למהוי רישין, אבל בארעא לא נזכי, ועל דנטלי עיטא בישא לגרמיהו, מיתו אינון וכל אינון דנטלן מלייהו. [תרגום הזוהר: **המרגלים כולם צדיקים היו ומנהיגי ישראל היו, אך אמרו אך נעלה לארץ ישראל יעברו אותנו מלהיות עוד ראשים וימנו אחרים תחתינו, כי אנחנו לא זכינו להיות ראשים כי אם במדבר ולא בארץ, ולא נתיעצו כולם בעצה רעה למנוע את הכניסה לארץ, ועל ידי זה מתו הם וכל ישראל שקבלו דבריהם**].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד א')

רמט מעשה באדם שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר, "הודע את ירושלים את תועבותיה" (יחזקאל טו, ב). אמר לו: עד שאתה בודק בתועבות ירושלים, צא ובדוק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול.

(מגילה כה, ב; מסכת סופרים פ' ט)

רנ מעשה ברבי יהודה בן בתירא ורבי מתיא בן חרש, ורבי חנינא בן אחי רבי יהושע, ורבי יהושע, שהיו יוצאים חוצה לארץ, והגיעו לפלטוס, וזכרו את

ארץ ישראל. זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהן, וקרעו בגדיהן, וקראו את המקרא "וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות"... אמרו: **ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.**
(ילקוט שמעוני פרשת ראה)

רנא ומעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכין לנציבין אצל רבי יהודה בן בתירא ללמוד ממנו תורה והגיעו לצידון וזכרו את ארץ ישראל וזקפו עיניהם וזלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהן וקראו את המקרא וירשת וישבת בה ושמרת לעשות את החקים האלה, אמרו **ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה חזרו ובאו להם למקומן.**
(ילקוט שמעוני ראה)

רנב מעשה באדם שהיה לו שורה של תאנים ובא ומצא גדר של דבש מקיפן.
(ירושלמי פאה פרק ז)

רנג מעשה באחד ששכח לנעול כלתי ביתו, שעלה לפעמי רגלים, וכשבא, מצא נחש קשור בטבעות דלתותיו.
(ירושלמי פאה שיר השירים רבה)

רנד ומעשה בשני אחים עשירים שהיו כאשקלון, והיו להם שכנים רעים מאומות העולם, והיו אומרים אימתי יעלו היהודים הללו להתפלל בירושלים ואנחנו נכנסים ומקפחים את בתיהם ונוטלים כל מה שיש להם. הגיע זמן ועלו. זמן להם הקדוש ברוך הוא מלאכים כדמותם והיו נכנסים ויוצאים בתוך בתיהם, כשבאו האחים מירושלים, שלחו לשכניהם דורונות מכל מה שהביאו עמם מירושלים, אמרו להם השכנים: היכן הייתם? אמרו להם: בירושלים. אימתי עליכם? ביום פלוני. ואימתי באתם? ביום פלוני, ומי הנחתם בתוך ביתכם? לא הנחנו שום אדם. אמרו: ברוך אלקי היהודים שלא עזבם ולא יעזבם לעולם.
(ירושלמי פאה שיר השירים רבה)

רנה מעשה באחד שזרע סאה של אפונים (ט) ועשת שלש מאות סאין, אמרו לו התחיל הקדוש ברוך הוא לברכך.
(ירושלמי פאה פרק ז)

רנו מעשה בר' יוחנן בן אלעזר שהיה יושב תחת תאנה אחת, והיתה התאנה מלאה תאנים יפות, וירד טל והיו התאנים שואכות דבש, והיה הרוח מגבלו בעפר, באה עז אחת והיתה מנטפת חלב בדבש, וקרא לתלמידים ואמר להם: בואו וראו דוגמא מעין העולם הבא.
(תנחומא הקדום תצוה)

רנז מעשה בכהן אחד שהיה רואה את הנגעים, נשמטה ידו ובקש לצאת לחוצה לארץ קרא לאשתו אמר לה בשביל שכני אדם רגילים לבא אצלי לראות את הנגעים, בואי ואני מלמדך שתהא רואה את הנגעים, אם ראית שערו של אדם שיבש המעין שלו תהא יודעת שלקה, לפי שכל שער ושער ברא

לו הקדוש ברוך הוא מעין בפני עצמו שיהא שותה, יבש המעין יבש השער. אמרה לו אשתו ומה אם כל שער ושער ברא לו הקדוש ברוך הוא מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו אתה שאתה בן אדם כמה שערות יש בכ ובניך מתפרנסין על ידך לא כל שכן שהקדוש ברוך הוא יזמין לך את פרנסך, לפיכך לא הניחה אותו לצאת חוצה לארץ. (תנחומא הק' תזריע ח)

רנח מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים? כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו, נמצא עשייה שלא לשמה. (פסחים ח, ב)

רנט מפני מה לא נכנס משה לארץ ישראל? אר"י כדי שיהיה סימן למתי חוצה לארץ שיקומו בתחית המתים. (מדרש, פרשת דרכים פרק שמיני)

רט מפני מה זכה עמרי למלכות? מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל. (סנהדרין קב, ב)

רטא מפני מה זכה סנחריב לקרותו אסנפר ויקירא? (עזרא ד, א) מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל, שנאמר (ישעיה לו, יח): "עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם". (סנהדרין צה, א)

רטב מצות. אני ישנה ולבי ער, אמרה כנסת ישראל אני ישנה מפקודי אורייתא בזמנא דאזילנא במדברא, ולבי ער לאעלא לארעא למעבד להו, דהא כל פקודי אורייתא בארעא משתכחין כו'. [תרגום הזוהר: כשהיו ישראל במדבר היו תאבנים ליכנס לארץ ישראל בכדי לקיים המצות כי בארץ ישראל אפשר לקיים כל מצות התורה]. (זוהר חלק ג' דף רפ"ו עמוד א')

רטג מצות. לא הוו פקודא אורייתא כו' למעבד, עד סוף דעאלו ישראל לארעא לסוף ארבעין שנין כו'. [תרגום הזוהר: מצות התורה לא נתקיימו, כי אם כשנכנסו ישראל לארץ]. (זוהר חלק ב' דף י"א עמוד ב')

רטד "מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען" (בראשית טז, ג): ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין. (יבמות סד, א)

רטה מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל, כתיב הכא "ויחפרו לנו", וכתיב התם (ישעיה כד, כג) "וחפרה הלבנה ובושה החמה". (סוטה לד, ב)

רטו מרגלים בכיה. ויתנו את קולם, קביעו בכיה לדורות לעלמין כההוא ליליא. [תרגום הזוהר: קבעו בו בכיה לדורות לעולמים]. (זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

רטז מרגלים בכיה. שליחי כו' אלין דשדר משה גרימו בכיה לדרין בתראין, וגרימו לאסתלקא מישראל כמה אלף ורבבין, וגרימו לסלקא שכינתא

מארעא מבינייהו דישראל. [תרגום הזוהר: המרגלים גרמו בכיה לדורות, וגרמו שיסתלקו כמה אלפים ורבבות מישראל, וגרמו לשכינה שתסתלק מן הארץ].
(זוהר חלק ג' דף קנ"ז עמוד א')

רסח משה. שלח לך אנשים כו', משה כו' ידע דלא ייעול לארעא כו' והוה בעי למנדע מנה עד לא יסתלק, ושלח לאלין מאללי, כיון דלא אתיבו מלה כדקא יאות, לא שלח זמנא אחרא. [תרגום הזוהר: משה ידע שלא יכנס לארץ, ולכך שלח מרגלים בשביל שיספרו לו ממנה, וכיון שלא הביאו תשובה הגונה לא שלח פעם שני].
(זוהר חלק ג' דף קנ"ז עמוד א')

רסט מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת. אמר רבי יוחנן, כגון כלי פשתן בבבל, ויין ושמץ בארץ ישראל.
(בבא בתרא צא, א')

ער משמת יוסי בן יעזר איש צרידה, ויוסי בן יהודה איש ירושלים, בטלו האשכולות. מאי אשכולות? אמר ר' יהודה אמר שמואל: איש שהכל בו.
(סוטה מז, ב: תמורה טז)

רעא משפחת אנטכילא היתה בירושלים, והיתה מתייחסת של ארנן היבوسی, פעם אחת פסקו להן חכמים שש מאות כיכרי זהב, שלא להוציאן חוץ לירושלים, דהוון דרשיין: "בשעריך בשעריך" לרבות ירושלים.
(ירושלמי פיאה פרק שמיני הלכה ח')

אות ב'

ערב נבואה. אוירא דארץ ישראל מתכים ומרמיז נבואה.

(זוהר חדש פרשת ויצא דף ל"ו עמוד א')

רעג נבואה. בזמנא דהוו ישראל שראן על ארעא, כל אינון נביאים דהוו בהווא זמנא לא נטלו נבואה אלא באתרה כו'. [תרגום הזוהר: כשהיו ישראל שרוים על אדמתם, כל הנביאים שהיו בעת ההיא לא שרתה עליהם הנבואה אלא במקומה].

(זוהר חלק א' דף פ"ד עמוד ב')

ערר נגעים. ונתתי נגע בבית ארץ אחוזתכם כו', אי עובדא דא לאשכחא מטמונין בלחודוי, יהדרון אבנין לכתר כמה דאינון לאתרייהו כו', אבל קרא כתיב וחלצו את האבנים כו' ועפר אחר יקח כו', בגין דיתעבר רוח מסאבא ויתפני כו', וישתכחו ישראל בקדושה ובדיורא קדישא למשרי בינייהו שכינתא כו'. [תרגום הזוהר: מצות נגעי בתים שבארץ ישראל לא היה רק לגלות את המטמונים בלבד, אלא גם בכדי להעביר את רוח הטומאה מן הארץ].

(זוהר חדש דף נ' עמוד א')

ערה נחלת ה'. הכי קרא לה לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים. [תרגום הזוהר: מה זה נחלת ה'? זו ארץ החיים. וכך קרא לה את ארץ ישראל, שהיא ארץ החיים].

(זוהר חלק א' דף קט"ו עמוד א')

אות ס'

רעו סטרא אחרא. אברין ופדרין דמתאכלו בליליא לאתזנא זינין אחרנין, לאו דעיילין בארעא ולאן לאמשכא לון בארעא, אלא בגין דלא תשלוט סטרא אחרא גו ארעא ולא יתמשכא לאעלא תמן, ובגין כך תננא מנייהו הוה סליק עקימא ומתגלגלא לבר. [תרגום הזוהר: האברים ופדרים שהיו מתאכלים בלילה, היה העשן שלהם מתעקם ויוצא לחוץ אל מחנות הסטרא אחרא לזונם, שלא יכנסו לארץ].
(זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')

רעז סטרא אחרא. בארעא קדישא כו' לא שלטא תמן סטרא אחרא כלל כו'. [תרגום הזוהר: אין הסטרא אחרא שולטת בארץ ישראל].
(זוהר חלק ב' דף קנ"א עמוד ב')

רעח סטרא אחרא כו' אסיר לאתערא לון לשריא על ארעא קדישא כו'. [תרגום הזוהר: אסור לגרום שתשכון הסטרא אחרא בארץ הקודש].
(זוהר חלק ב' דף ק"ל עמוד א')

רעט סטרא אחרא כו', בארעא דא (בארץ ישראל) תיאובתיה לאשראה בגויה כו'. [תרגום הזוהר: הסטרא אחרא תאבה לשכון בארץ ישראל].
(זוהר חלק ב' דף קצ"ג עמוד ב')

רפ סטרא אחרא. האי שפחא (הסטרא אחרא) זמינא לשלטאה בארעא קדישא דלתתא, כמה דהות מטרוניתא שלטא בקדמיתא כו', וזמין קודשא בריך הוא לאתבא למטרוניתא לאתרהא כו'. [תרגום הזוהר: בימי הגלות שולטת הסטרא אחרא בארץ ישראל, ועתיד הקדוש ברוך הוא להשיב השלטון להשכינה כמתחלה].
(זוהר חלק ג' דף ס"ט עמוד א')

רפא סטרא אחרא. זמין קודשא בריך הוא כו' לדכאה ארעא קדישא מסטרא אחרא כו'. [תרגום הזוהר: עתיד הקדוש ברוך הוא לטהר את ארץ ישראל מן הסטרא אחרא].
(זוהר חלק ג' דף ע"ב עמוד ב')

אות ע'

רפב עבודת ה'. אשרי לון בארעא קדישא בגין דישתכחון בפולחניה כו'. [תרגום הזוהר: נתן להם את ארץ ישראל בשביל שיהיו מצוים בעבודת ה'].

(זוהר חלק ג' דף ס"ו עמוד א')

רפג עבירות. כל מאן דאעבר מאינן זינין בישין או רשותא אחרא בארעא, ארעא אסתאבת ווי ליה להאי גבר ווי לנפשיה, דהאי ארעא קדישא לא מקבלא ליה לכתר. [תרגום הזוהר: המטמא את הארץ בחטאיו אוי לו ואוי לנפשו].

(זוהר חלק ג' דף ע"ב עמוד ב')

רפד עד שלא נבחרה ארץ ישראל, כל הארצות היו כשירות לדיבור, משנבחרה ארץ ישראל, נפסלו כל הארצות.

(מדרש תנחומא בא)

רפה עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה.

(מדרש תנחומא בא)

רפז עולא ירד מארץ ישראל לכבל, בשעת פטירתו התחיל בוכה, אמרו לו: מפני אתה בוכה? הרי אנו מעלים אותך לארץ ישראל, אמר להם: ומה מועיל אני? מאביד אני מרגלית שלי בארץ טמאה, אינו דומה הפולטה בחיק אמו לפולטה בחיק נכריה. כשמת, באו ואמרו לר' אלעזר, אמר: אתה עולא על אדמה טמאה תמות? אמרו לו: ארונו בא, אמר להם: אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה. (ירושלמי כלאים פרק תשיעי הלכה ד)

רפז עולם הבא. כל מאן דזכי בהאי ארעא קדישא, אית ליה חולקא לעלמא דאתי. [תרגום הזוהר: כל שזכה בארץ ישראל, יש לו חלק לעולם הבא].

(זוהר חלק א' דף קע"ז עמוד ב')

רפח עולם הבא. מרגלים על דלא אשתכחו בני מהימנותא ושלוחי מהימנותא, אתחייבו כנפשיהו בעלמא דין ובעלמא דאתי. [תרגום הזוהר: בשביל שלא היו המרגלים נאמנים בשליחותם, נתחייבו בנפשם בעולם הזה ובעולם הבא].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד א')

רפט "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים" (תהלים קכב, ג). אמר ר' יהושע בן לוי: מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בהם בתורה.

(מדרש שוחר טוב)

רצ עושר. עותרין נטלו כו' עד עאלו לארעא קדישא [תרגום הזוהר: כשנכנסו לארץ נכנסו בעושר].

(זוהר חלק ג' דף נ' עמוד ב')

רצא עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך, שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מערב שבת לערב שבת. כי אתא רבין אמר: אילן אחד היה לינאי המלך בהר המלך שהיו מורדין ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות בחדש. (ברכות מד, א)

רצב עיר אחת היתה בארץ ישראל ולא רצו עבדיה למול, וגלגלו עמהם עד שנים עשר חדש, וחזרו ומכרום לנכרים. (יבמות מח, ב)

רצג עליון. ארץ עלאה קדישא אית לקודשא בריך הוא וארץ ישראל אקרי והיא תחות דרגא דיעקב דקאם עלה ואחסין לה קודשא בריך הוא לישראל, בגין רחימותא דילהון לדירא עמהון ולדברא להון ולאגנא להון מכולה, ואקרי עץ חיים. [תרגום הזוהר: ארץ אחרת עליונה קדושה יש להקדוש ברוך הוא, וארץ ישראל נקראת, והיא תחת דרגת יעקב שעומד עליה, ואורישי אותה הקדוש ברוך הוא לישראל, בגלל האהבה שלהם לדור עמהם ולהנהיג אותם ולהגן עליהם מהכל, ונקראת ארץ החיים].

(זוהר חלק ג' דף פ"ד עמוד א')

רצד "עמד וימדד ארץ" (חבקוק ג, 1). מדד הקדוש ברוך הוא את כל העירות ולא מצא עיר שיכנה בה בית המקדש אלא ירושלים. (בראשית רבה פרק ו)

רצה עמלק. כד אתו אינון מאללין דשדר משה, אמרי עמלק יושב וגו' בגין לתברא לבייהו, דהא בעמלא אתבר חיליהון בקדמיתא. [תרגום הזוהר: הזכירו המרגלים את עמלק, בכדי לשבור את לבם של ישראל, שהרי כבר נכוו בו פעם אחת].

רצו עפר. איהו (ארץ ישראל) דקיק וצח בצחותא דעפרא יתיר מכל שאר עפר אחרא. [תרגום הזוהר: עפר ארץ ישראל הוא דק וצח יותר מעפר שאר הארצות].

רצז עץ. אמר לון משה (למרגלים) היש בה עץ כו', אם יש בה עץ הא ידענא דאנא איעול לתמן, מאי עץ דא אילנא דחיי, ותמן לא הוה אלא בגן עדן דארעא. [תרגום הזוהר: אמר משה, אם יש בה עץ, הרי ידעתי שאני אכנס לשם. איזה עץ? זה עץ החיים. ושם לא היה, אלא בגן עדן שבארץ].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ז עמוד א')

רצח עץ. היש בה עץ אם אין כו', וכי לא הוה ידע משה דאית בה כמה אילנין משניין דא מן דא, והא הוא שבח לה לישראל בכמה זמנין כו', ארץ זבת חלב ודבש כו', (אלא) אמר לון אי תחמון דאיבא דארעא כשאר ארעי בעלמא יש בה עץ אילנא דחיי ולא מאתר עלאה יתיר, ואי תחמון דאיבא

דארעא יתיר ומשנייא מכל אתר בעלמא, תנדעון דהא מעתיקא קדישא קא נגיד ואתמשך ההוא שנוייה עלאה מכל אתרי דעלמא. [תרגום הזוהר: וכי לא היה יודע משה שיש בה כמה עצים משונים זה מזה? והרי הוא שבח אותה לישראל כמה פעמים וכו' ארץ זבת חלב ודבש. אמר להם, אם תראו שפרי הארץ כשאר ארצות העולם - יש בה עץ החיים, ולא ממקום יותר עליון. ואם תראו שפרי הארץ יתר ומשונה מכל מקום בעולם, תדעו שהרי מהעתיק הקדוש שופע ונמשך אותו שנוי עליון מכל מקומות העולם].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד ב')

רצט עשו. אמר לון (קודשא בריך הוא לבני עשו) בעאן אתון לקבלא אורייתא, בההוא שעתא אתרגזית ארעא קדישא כו'. [תרגום הזוהר: באותה שעה ששאל הקדוש ברוך הוא לבני עשו אם רוצים הם לקבל התורה, רגזה הארץ].

(זוהר חלק ג' דף צ"א עמוד ב')

ש עשירות. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם אלא בעתירו בספוקא דכלא, תאכל בה ולא באתר אחרא, בה בקדישו דארעא, בה שריא מהימנותא עלאה, בה שריא ברכתא דלעילא ולא באתר אחרא. [תרגום הזוהר: בארץ ישראל שורה עשירות וברכה].

(זוהר חלק א' דף דף ק"ח עמוד ב')

שא עשרה דברים נאמרו בירושלים: אין הבית חלוט בה, ואינה מביאה עגלה ערופה, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מטמאה בנגעים, ואין מוציאין בה זיזין וגוזזטראות, ואין עושין בה אשפתות, ואין בה כבשונות, ואין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגנות ורדים שהיו מימות נביאים הראשונים, ואין מגדלים בה תרנגולים, ואין מלינים בה את המת.

(בבא קמא פב, ב)

שב עשרה קבים חכמה ירדו לעולם, תשעה נטלה ארץ ישראל ואתד כל העולם כולו.

(קידושין מט, ב)

שג עלה עזרא וכל הקהל עמו, ורצה יחזקאל לעכר את השנה בחוצה לארץ, אמר לו הקדוש ברוך הוא: אין לך רשות לעכר את השנה בחוצה לארץ.

(פרקי דרבי אלעזר הג' פרק שמיני)

דש "עמד וימודד ארץ" (חבקוק ג, ו): מדד הקדוש ברוך הוא כל הארצות, ולא מצא ארץ שראויה ליתן לישראל אלא ארץ ישראל.

(בראשית רבה פרק ו)

שה עצי ירושלים של קינמון היו, ובשעת שהיו מסיקין מהן, ריחן נודף בכל ארץ ישראל, ומשחרבה ירושלים נגנזו, ולא נשתייר אלא כשעורה, ומשתכח בגזאי דצימצמאי מלכתא.

(שבת סג, א)

שז עשרים וארבע פלטיות היו בירושלים, וכל פלטיא ופלטיא עשרים וארבע מבואות, וכל מבוי ומבוי עשרים וארבע שוקים, וכל שוק ושוק עשרים וארבע שקקים, וכל שקק ושקק עשרים וארבע חצרות, וכל חצר וחצר עשרים וארבע בתים, והיתה מוציאה עם, כפלים כיוצא מצרים.

(איכה רבתי פ"א)

שז עשרה חלקים של יופי בעולם, תשעה בירושלים וא' בכל העולם.

(מדרש מגלת אסתר)

שח עשרה חלקים של גבורה בעולם, תשעה ביהודה ואחד בכל העולם. עשרה חלקים של יופי בעולם, תשעה בירושלים ואחד בכל העולם, עשרה חלקים של חכמה בעולם, תשעה בארץ ישראל ואחד בכל העולם.

(מדרש מגלת אסתר)

שט עתידה ארץ ישראל שתתחלק ל"ג שבטים, שבתחלה לא נתחלקה אלא ל"ב שבטים.

(בבא בתרא קכב, א)

אות פ'

שי פירות של ארץ ישראל קלים לאכול מפירות של כל הארצות. (ספרי)

שיא פעם אחת מצאו עצמות בלשכת דיר העצים, ובקשו לגזור טומאה על ירושלים, עמד ר' יהושע על רגליו ואמר: לא בושה וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על ארץ אבותינו? איה מתי המכול? איה הרוגי נבוכדנאצר?

(זבחים קיג, א)

שיב פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים, ולא היה להם מים לשתות, הלך בקדימון בן גוריון אצל אדון אחד, אמר לו הלוני שתיים עשרה מעיינות מים, ואם איני נותן לך, הריני נותן לך שתיים עשרה ככר כסף, וקבע לו זמן...

(עיין תענית יט, ב)

שיג פעלת ה'. גדול מקדש שנתן בין ב' אותיות, שנאמר (שמות טז) "פעלת ה' מקדש ה'".

(ברכות דף ל"ג עמוד א')

שיר פרוכת. בגין דעמא קדישא לא הוו תמן (בארץ ישראל), חפיא על פתיחו (שער השמים שכנגד ארץ ישראל) חופאה קדישא דפרוכתא קלישא לנטרא ההוא אתר דלא יסתום ליה ההיא קליפה תקיפא, ואחיד בכל סטרוי. [תרגום הזוהר: ומשום שהעם הקדוש לא היו שם, נכנסה על אותה פתיחה כסוי קדוש של פרכת קלושה, לשמר את אותו מקום שלא יסתום את אותה קלפה קשה, ואוחז בכל צדדיו].

(זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')

שיטו פריעה. ישראל כו' עד דאתפרעו ואתגלייא האי ברית, לא עאלו לארעא, ולא אתכנעו שנאיהון כו'. [תרגום הזוהר: לא נכנעו שונאיהם של ישראל עד שקיימו פריעה].

(זוהר חלק א' דף צ"ג עמוד ב')

שיז פרשה. מפרשתא דא אוליפנא רזא דחכמתא ואשתמעו מניה רזין עלאין ויקירין. [תרגום הזוהר: מפרשת המרגלים אנו למדין חכמה וסודות עליונים נעלים ויקרים].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ט עמוד ב')

אֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

שיד "צדונים יקראו לחרמון שריון" (דברים ג, י): תנא שניר ושריון מהרי ארץ ישראל, מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו, והעלה לו על שם הרי ישראל, ללמדך, שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על עובדי כוכבים ומזלות.

(חולין ס, ב)

שיח צדיק. לא ירית ארעא אלא צדיק כו'. [תרגום הזוהר: אינו נוהל את הארץ אלא מי שזכה למדת צדיק].

(זוהר חלק ב' דף כ"ג עמוד א')

אות ק'

שיט קבורה. כל אינון כו' דזכו לאתקברא בארעא דישראל, אינון יתערוך בקדמי'תא. [תרגום הזוהר: אלו הקבורים בארץ ישראל יקומו לראשונה בתחיית המתים].
(זוהר חלק א' דף קפ"א עמוד ב')

שכ קבורה. כל מאן דלא זכי בחייו ומייתין ליה לאתקברא תמן, עליה כתוב ונחלתי שמתם לתועבה. [תרגום הזוהר: מת שמביאים אותו מחוץ לארץ לקברו בארץ ישראל, עליו כתיב ונחלתי וגו'].
(זוהר חלק ג' דף ע"ב עמוד ב')

שכא קבורה. מאן דנשמתי'ה נפקא לבר מארעא דישראל כו', אי סלקין ליה לאתקברא גו ארעא קדישא עליה כתיב ותבואו ותטמאו את ארצי כו'. [תרגום הזוהר: מת שמביאים אותו מחוץ לארץ לקברו בארץ ישראל עליו כתיב ותבואו וגו'].
(זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד ב')

שכב קבורה. מאן דנשמתי'ה נפקת בארעא קדישא, אי אתקבר בההוא יומא, לא שלטא עליה רוחא מסאבא כלל. [תרגום הזוהר: מי שמת בארץ ונקבר באותו יום, אין רוח הטומאה שולט עליו כלל].
(זוהר חלק ב' דף דף קמ"א עמוד א')

שכג קדושה דארעא אתי מאתר עלאה כו' [תרגום הזוהר: קדושת הארץ באה ממקום גבוה].
(זוהר חלק א' דף ע"ט עמוד ב')

שכד קדושה. לא הוה כו' ארעא יהיב תוקפא ומזונא כו', עד לא אתקדשת וקיימא בקיומא כו'. [תרגום הזוהר: שעד עתה לא היה הכח שעל הארץ נותן חוזק ומזון על הארץ, מפני שעד עתה לא התקדשה (נ"א נתקנה) ולא עומדת בקיום].
(זוהר חלק א' דף פ' עמוד א')

שכה קדושה. לית אתר קדושא בכל ישובא כגוונא דארץ ישראל. [תרגום הזוהר: אין מקום קדוש בכל העולם כמו ארץ ישראל].
(זוהר חלק ב' דף קנ"א עמוד ב')

שכו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה: (בראשית פרק י"ג פסוק י"ז), הוא שאמרו חז"ל: הלך בשדה בין ארכה ובין רחבה, קנה עד מקום שהלך.
(שמות רבה פרק ל"ב)

שכז קליפה. אי תימא הואיל ולא יכיל ההוא קליפה תקיפא לשלטאה בההוא דוכתא קדישא אמאי קיימא חריב (עיי' שם התשובה באריכות). [תרגום הזוהר: אין הקליפה שולטת בארץ].
(זוהר חלק ב' דף קמ"א עמוד א')

שכח קליפה. בארעא קדישא כו' קליפה תקיפא אתברא מההוא אתר ולא שלטא ביה כלל. [תרגום הזוהר: הקליפה שבורה היא בארץ ישראל ואינה שולטת שם כלל].
(זוהר חלק ב' דף ק"מ עמוד ב')

שיכט קץ. ואתה בן אדם כה אמר ה' אלוקים לאדמת ישראל קץ, היא קץ דימינא. [תרגום הזוהר: אבא הקץ על ארבע כנפות הארץ, זה הפסוק סוד עליון הוא].
(זוהר חלק א' דף דף ר"י עמוד ב')

של קרבנות. בזמנא דישראל שריין על ארעא קדישא, כלא הוה מתתקן כדקא יאות וכרסיא שלים עליהו ועבדי פולחנא ובקע אוריין דעלמא וסליק ההוא פולחנא לעילא לאתריה. [תרגום הזוהר: כשהיו ישראל שרוים על אדמתם ועשו עבודת הקרבנות היה הכל על תקונו].
(זוהר חלק א' דף פ"ד עמוד ב')

שלא "קריה נאמנה" (ישעיה א, כא). קרתא חדתא, קרתא מרכבתא. ר' פנחס בשם ר' אושעיא אומר: ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים, וכל אחד ואחד יש בה בית ספר ובית תלמוד, בית ספר למקרא, ובית תלמוד למשנה.
(פסיקתא דרב כהנא פ' טו)

שלב ראה נתתי לפניהם את הארץ, באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב (דברים פרק א' פסוק י"ח), אומר בתחלה ראה לשון יחיד וגמר אומר לפניכם לשון רבים, לפי שבגדר הראי' שוים הם כאיש אחד, אבל בערך מה שהם, אין גדר כולם שוה, כמו כן מה שאמר אחר כך "באו ורשו". (אור החיים)

שלב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ (דברים פרק ג' פסוק ה'), טעם למדתי אתכם אחר שאמר "אשר אנכי מלמד אתכם" להוסיף "כאשר צוני ה'", כי המצות הם מצותיו שתעשו בארץ שיתן לכם לירושה. ועוד כ"י ש לכם תפארת במצותיו על כל הגוים, והטעם, כי עיקר המצות יבינם המשכיל וידע למה נתנו.

(אבן עזרא, עיין אביעזר שם)

שלב רבי בר קיריא ורבי לעזר הוון מטיילין באיסטרין, ראו ארונות שהיו באין מחוצה לארץ לארץ, אמר רבי בר קיריא לר' לעזר: מה הועילו אילו? אני קורא עליהם "ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם, ותבואו ותטמאו את ארצי במיתתכם" (ירמיה ב, ז). אמר לו: כיון שהן מגיעין לארץ ישראל הן נוטלין גוש עפר ומניחין על ארוגן, כדכתיב (דברים לב, מג) וכפר אדמתו עמו.

(ירושלמי כלאים פרק תשיעי הלכה ד)

שלה ר' זירא כי הוה סליק לארץ ישראל לא אשכח מברא למעבר, נקש במצרא וקעבר, אמר ליה ההוא צדוקי: עמא פזיזא דקדמיתי פומייכו לאודנייכו, אכתי בפזיזותייכו קמייתו, אמר ליה: דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה?

(כתובות קיג, א)

שלו רב חונא בשם רב אבין: שני תמידין שהיו מקריבין בכל יום, היו מרכיבין אותן על גבי גמל ורגליהן נוגעות בארץ.

(ירושלמי פאה פרק ז)

שלו רב חונא בשם רב אידי: מעשה באחד שקשר עז לתאינה, ובא ומצא דבש וחלב מעורבין.

(ירושלמי פאה פרק ז)

שלה ר' חלבו ור' עזירא ור' יוסי בר חנינא איקלעו לההוא אתרא. אייתו קמייהו אפרסקא [שם פרי] דהוה כאילפס כפר הינו, ואילפס כפר הינו כמה הוי? ה' סאין, אכלו שלישי, והפקירו שלישי, ונתנו לפני בהמתן שלישי, לשנה

איכלע ר"א להתם, ואייתו לקמיה, נקטו בידיהו ואמר "ארץ פרי למלחה
מרעת יושבי בה".

(כתובות קיא, ב)

שלט ר' נתן אומר: אין לך יופי כיופי של ירושלים.

(אבות דרבי נתן פרק שמונה ועשרים)

שמ ר' יהושע בן לוי איקלע לגבלא, חזנהו להנהו קטופי דהוו קיימי כי עיגלי,
אמר: עגלים בין הגפנים? אמר ליה: קטופי גינהו, אמר: ארץ ארץ, הכניסי
פירותיך! למי את מוציאה פירותיך לערביים הללו שעמדו עלינו
בחטאתינו? לשנה איקלע ר' חייא להתם, חזוהו דהוו קיימי כעזי, אמר:
עזים בין הגפנים? אמר ליה: זיל, לא תעביד לן כחברך.

(כתובות קיב, א)

שמא ר' זעירא עבר ירדנא במנויי (במלבושיו).

(ירושלמי שביעית פרק ד)

שמב ר' אבא מנשק כיפי דעכו. ר' חנינא מתקין מתקליה. ר' אמי ור' אסי קיימי
משמשא לטולא ומטולא לשמשא. ר' חיי בר גמדא מיגנדר בעפרה.

(ירושלמי שביעית פרק ד)

שמג ר' ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי כוכבים ומזלות בטרהה
הן.

(עבודה זרה ח, א)

שמד ר' זירא כשעלה לארץ ישראל, ישב מאה תעניתים שישכח ממנו תלמודו
של בכל, כדי שלא יטרידוהו.

(בבא מציעא פה, א)

שמה רוח סערה כו' שליט בגו נקודה דישובא, בר ארעא דישראל כד שראן
ישראל בגוה איהו לא שלטה עלייהו, ולבתר דחבו ישראל שלטא על ארעא
קדישא כו'. [תרגום הזוהר: וזו היא נקודה אמצעית שעומדת בחורבה,
ומפני שידוע לפתות, שולט בתוך נקודת הישוב וכל דברי הישוב, זולת
ארץ ישראל כאשר שרויים בתוכה, הוא לא שולט עליהם. ולאחר שהטאו
ישראל (ד"א לא) שולט על ארץ הקודש מפני שכתוב השיב אחר ימינו מפני
אויב].

(זוהר חלק ב' דף ר"ג עמוד א')

שמו רוחות רעות. עגלה ערופה איהי אתיא בגין דלא ישלטון על ארעא רוחין
בישין. [תרגום הזוהר: עגלה ערופה באה כדי שלא ישלטו על הארץ רוחות
רעות].

(זוהר חלק א' דף ר"י עמוד ב')

שמו רומי. אחסנתהון דישראל תהא עד מתא דרומאי כו'. [תרגום הזוהר: לאחר
תחיית המתים תתפשט נחלת ישראל עד עיר רומין].

(זוהר חלק ב' דף ר"כ עמוד א')

שמו רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק, חזנהו להנהו עיזי דקאכלן תותי תאיני,
וחלב טייף מנייהו, ומיערב בהדי הדדי, אמר היינו "זבת חלב ודבש".

(כתובות קיא, ב)

שמיט רשות היחיד איהי ארץ ישראל.

(תיקוני זוהר תיקון כ"א דף ס' עמוד א')

שנ רשעים. ווי לון לחייבא עלמא כו' דדחיין לשכינתא מארעא, וגרמין דתסתלק מעלמא כו', וכד יתמחון חייבי עלמא ויסתלקון מניה, שכינתא אהדרת מדורה בעלמא כו', אי הכי ארעא דישראל דאתמחון חייביא דהוו בההוא זמנא (כשגלו ישראל) אמאי לא אהדרת שכינתא לאתרה כדבקדמיתא כו', בגין דלא אשתארו בה שאר זכאי עלמא כו'. [תרגום זוהר: אוי להם להרשעים שדוחים את השכינה מהארץ, וגורמים שיסתלק מן העולם, וכשימחו הרשעים תחזיר השכינה מדורה בעולם ובארץ ישראל].

(זוהר חלק א' דף דף ס"ח עמוד ב')

אות ש

שנא "שאלו שלום ירושלים" (תהלים קכב, ז). מה ראו לומר ולירושלים אחר ברכת הצדיקים? דכתיב "שאלו שלום ירושלים", היכן מתרוממות קרני הצדיקים? בירושלים. תלמידי חכמים מרכים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה', למען אחי ורעי אדרבה נא שלום בך. (מדרש שוחר טוב קכב, ז)

שנב שבע ארצות ברא הקדוש ברוך הוא, ומכלם לא בחר אלא ארץ ישראל. (פרקי דרבי אלעזר הג' פרק שמונה עשר)

שנג שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה ותשובה וגן עדן וגינהם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח. (פסחים דף נ"ד עמוד א')

שנר שבת. אימתי אתרביאת ארעא קדישא ואתעטרת בעטרהא, הוי אומר ביום השבת. [תרגום הזוהר: ביום השבת מתעטרת ארץ ישראל]. (זוהר חלק ג' דף י"ב עמוד א')

שנה שיר של תודה ברננות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה, ועל כל אבן גדולה שבירושלים, ואומר (תהלים ל, ב): "ארוממך ה' כי דליתני". (שבועות טו, ב)

שנו שכינה. בזכות אינון צדיקיא דאשתארן בארעא (לאחר החורבן), שארת שכינה בארעא ולא אעדי מנייהו לעלמין. [תרגום הזוהר: בזכות הצדיקים שנשארו בארץ לאחר החורבן, שרתה השכינה בארץ]. (זוהר חלק ג' דף דף ס"ו עמוד ב')

שנז שכינה. כיון דעאלו ישראל לארעא בעא קודשא בריך הוא לדכאה לון ולקדשא לון ארעא ולאפנאה אתר לשכינתא, דלא תשרי שכינתא גו מסאבא. [תרגום הזוהר: כשנכנסו ישראל לארץ, רצה הקדוש ברוך הוא לטהר אותם ולקדש ארץ ישראל, שלא תשרה השכינה בין הטומאה]. (זוהר חלק ג' דף דף ג' עמוד א')

שנח שכינה. כל זמנא דשכינתא הוה צניעא באתרה כדקא חזי לה, ככיכול בניך כשתילי זיתים, אלין ישראל כד שראן בארעא, סביב לשלחנך, דאכתי ושתאן וקרבין קרבנין וחדאן קמי קודשא בריך הוא, ומתברכאן עלאין ותתאין בגינייהו כו'. [תרגום הזוהר: כל זמן שהשכינה היתה במקומה כראוי, היו ישראל כשתילי זיתים סביב לשולחן הקדוש ברוך הוא]. (זוהר חלק א' דף קט"ו עמוד א')

שנט שכינה. כל עובדי ארעא תקונא דסיהרא (שכינה) הוה. [תרגום הזוהר: וכל מעשי הארץ תקון השכינה היה].

(זוהר חלק א' דף כ"ב עמוד א')

שס שכינה. שכינתא לא שריא אלא באחסנתיה דאיהי ארעא קדישא. [תרגום הזוהר: השכינה לא שורה כי אם בנחלתה שהיא ארץ ישראל].

(זוהר חלק א' דף קס"ו עמוד א')

שסא שכינה. ויבא עד חברון, ויבואו מבעי ליה, אלא כו' מאן דהוה רשים מכלהו (השכינה) דא עאל בגוויה דביה תליא כלא כו', שכינתא עאלת תמן בכלב לבשרא לאבהן דהא מטא זמנא לאעלא בנייהו לארעא דאומי לון קודשא בריך הוא, ודא הוא ויבא עד חברון [תרגום הזוהר: ויבא מוסב על השכינה שנכנסה בכלב שיבא לבשר להאבות שהגיע הזמן להכניס בניהם לארץ].

(זוהר חלק ג' דף קנ"ח עמוד ב', דף קנ"ט עמוד א')

שסב שלטון. ארעא דישראל לא שליט בה מלאכא ולא ממנא אחרא, אלא איהו בלחודוי, בגין כך אעיל לעמא דלא שליט בהו אחרא, לארעא דלא שליט בה אחרא. [תרגום הזוהר: ארץ ישראל אין שולט בה לא מלאך ולא שום ממונה כי אם הקדוש ברוך הוא, וכן ישראל אין עליהם שום שולט כי אם הקדוש ברוך הוא, ולכך הכניס את ישראל שאין עליהם שליט אחר לארץ שאין לה שליט אחר].

(זוהר חלק א' דף ק"ח עמוד ב')

שסג שלטון. ארעא דישראל לא שליט עלה ממנא אחרא בר קודשא בריך הוא בלחודוי, ובשעתא דחכו ישראל כו' כביכול אדחייא שכינתא מאתרה. [תרגום הזוהר: כשחטאו ישראל כביכול דחו את השכינה ממקומה].

(זוהר חלק א' דף פ"ד עמוד ב')

שסד שלטון. ארעא דישראל לא שריא עלה רוחא אחרא ולא ממנא אחרא, בר קודשא בריך הוא בלחודוי כו', הן לטב הן לביש קודשא בריך הוא שליט עלה, לטב בגין דלא אתמסרא תחות שאר ממנן וכו'. [תרגום הזוהר: שארץ ישראל לא שורה עליה רוח אחרת ולא ממונה אחר חוץ מהקדוש ברוך הוא בלבדו וכו'. הן לטוב הן לרע שולט עליה הקדוש ברוך הוא, לטוב משום שלא נמסרה תחת שאר הממונים וכו'].

(זוהר חלק א' דף ס"א עמוד א')

שסה שלטון. ישובא דארעא אתמסר לסטרין אחרנין (לע' שרים), בר ארעא דישראל בלחודהא. [תרגום הזוהר: מכאן למדנו שישוב הארץ נמסר לצדדים אחרים. זולת ארץ ישראל בלבדה].

(זוהר חלק ב' דף ל"ג עמוד א')

שסו שלטון. לא שליט על ההיא רקיעא דעליה (דעל ארץ ישראל) ממנא אחרא ולא חילא אחרא, אלא קודשא בריך הוא בלחודוי, ואיהו פקיד לארעא קדישא בההיא רקיעא. [תרגום הזוהר: ברקיע שכנגד ארץ ישראל לא שולט כי אם הקדוש ברוך הוא, ומאותו הרקיע משפיע הקדוש ברוך הוא לארץ ישראל].

(זוהר חלק ב' דף ר"ט עמוד ב')

שיסז שלימות. שלימו לא אשתכח אלא בארעא קדישא. [תרגום הזוהר: אין שלימות מצויה כי אם בארץ ישראל].

(זוהר חלק א' דף רל"ט עמוד א'. חלק ג' דף ש' עמוד א')

שיסח שלש פרוסטגמאות שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ ישראל. מי שהוא רוצה להפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה. גרגשי פינה... והלך לו לאפריקי, גבעונים השלימו... שלשים ואחד עשו מלחמה ונפלו.

(ירושלמי שביעית פרק ששי הלכה א')

שיסט שלשה מנוחלי העולם הבא, אלו הן: הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והמבדיל על היין במוצאי שבת.

(פסחים קיג, א)

שיע שם. כד הוו זכאין ישראל אקרי ארעא על שמא דא ארץ ישראל, כד לא זכו אקרי ארעא על שמא אחרא ארץ כנען [תרגום הזוהר: כשזכו ישראל נקראה הארץ על שמם ארץ ישראל, וכשלא זכו נקראה על שם אחר ארץ כנען].

(זוהר חלק א' דף ע"ג עמוד א')

שיעא שם. מסורת שמא קדישא מסר לון משה, ובגיניה אשתזיכו מנייהו. [תרגום הזוהר: מסר משה שם קדוש למרגלים, ובוזה ניצולו מן הענקים].

(זוהר חלק ג' דף ק"ס עמוד ב')

שיעב שם רע. עיטא נסיכו על כלא, לאפקא שום ביש, מאי על כלא, על ארעא ועל קודשא בריך הוא. [תרגום הזוהר: הוציאו שם רע על הארץ ועל הקדוש ברוך הוא].

(זוהר חלק ג' דף קס"א עמוד א')

שיעג שמחה. חדוה לא אשתכח אלא בזמנא דישראל קיימי בארעא קדישא, דתמן אתחברת אתתא כבעלה. [תרגום הזוהר: אין השמחה מצויה אלא בזמן שישראל נמצאים בארץ הקודש].

(זוהר חלק ג' דף קי"ח עמוד א')

שיעד שפע. כל עלמא לא שתיין אלא מתמצית ארץ ישראל כו'.

(זוהר חדש רות דף קי"ח עמוד א')

שיעה שפע. לה' הארץ ומלואה, הארץ דא ארעא קדישא דישראל דאיהי קיימא לאתשקייא מניה ולא תברכא מניה בקדמיתא, ולבתר מינה אתשקייא עלמא כלא, תבל ויושבי בה, דא שאר ארעאן דשתאן מינה. [תרגום הזוהר: ההשפעה יורדת בתחלה לארץ ישראל, ומשם נשפע שפע לכל העולם].

(זוהר חלק ב' דף כ"ב עמוד ב')

שעו ששה נקראו ידידים: הקדוש ברוך הוא, בנימין, שלמה, ישראל, בית המקדש, אברהם, יבא ידיד ויבנה בית ידיד לידיד. יבאו בני ישראל שנקראו ידידים, בני אב שנקרא ידיד, ויבנו בית המקדש שנקרא ידיד, בחלק בנימין שנקרא ידיד (א) להקדוש ברוך הוא שנקרא ידיד. לכך נאמר: "ידיד ה' ישכון לבטח עליו חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן", בין חרב בין שאינו חרב.

(ספרי זאת הברכה ועיין מדרש תהלים מזמור פ"ד, א)

אות ת'

שעז תבל זו ארץ ישראל, שנאמר (משלי ח, ל): "משחק בתבל ארציי" ולמה נקרא שמה תבל? שהוא תבלת בכל, שכל הארצות יש בזו מה שאין בזו, אבל ארץ ישראל אינה חסרה כלום, שנאמר: "לא תחסר כל בה". (ספרי)

שעח תורה. כמה קדישין עלאין מיתו בגזירין תקיפין, כל דא בגין עונשא דאורייתא דלא קיימו ישראל כד הוו שראן בארעא קדישא. [תרגום הזוהר: בשביל שלא קיימו ישראל את התורה כשהיו שרוים בארץ, נהרגו כמה קדושי עליונים בגזירות קשות]. (זוהר חלק א' דף קט"ז עמוד א')

שעט תחיית המתים. המתים שבארץ (ישראל) הם חיים תחלה. (זוהר חלק ב' עמוד א', דף ק"ג עמוד א'. תיקוני זוהר תיקון מ' דף פ"א עמוד א')

שפ תחיית המתים. הצדיקים הנשארם בירושלים לא ישוכו לעפרם כו', וכל אינון דאשתארו בארעא קדישא כו'. (זוהר חלק א' דף ק"ד עמוד א')

שפא תני רבי שמעון בר יוחאי: אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בארץ ישראל, דע שלא החזיקו בשכ סופרים ובשכר משנים. (פתיחא דאיכא רבה אות ב)

שפב תני חזקיה: "עד רדתה" אפילו בשבת, שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת. (בראשית רבה פרק מז)

שפג תנו רבנן הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות, כופין אותה לעלות, ואם לאו תצא בלא כתובה. היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות, כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובתה. היא אומרת לצאת והוא אומר שלא לצאת כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו תצא בלא כתובה. הוא אומר לצאת והיא אומרת שלא לצאת כופין אותו שלא לצאת ואם לאו יוציא ויתן כתובתה. (כתובות קיא, ב)

שפד תנו רבנן: לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה נכרים, ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. (כתובות קיא, ב)

שפה תני רבי שמעון בר יוחאי: אדם כשהוא גולה מיהודה לגליל או מגליל ליהודה, אין זה קרוי גולה, בשעה שהוא גולה מארץ ישראל לחוצה לארץ קרוי גולה. (מדרש שמואל פרק ח)

שִׁפּוֹ תפלה. בשעתא דישראל שראן בארעהון קודשא בריך הוא משתעשע בגנתיה, וקריב לגבייהו דישראל, ושמע קליהון ואשתבח כהו. [תרגום הזוהר: בשעה שישראל שרויים על אדמתם, הקדוש ברוך הוא קרוב אליהם ושומע קולם].

(זוהר חלק ג' דף רס"ז עמוד א')

